

CRNAGORA
AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

IZVJESTAJ O RADU AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO ZA 2023. GODINU

Podgorica, jun 2024. god.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

J.P. BnZ A.d.o.o.

Tr: 11.00 P, ex, r, l, r A C E L, l, r =, -, RA
www.cna.me

Tn • 382 -; (' (, ? ♦ • 0/
FAX • 38? ?n l, ?)/
[-.val ., c., 0cc: o, rv•

SADRZAJ

I UVOD	3
II PRAVNI POLOZAJ I ORGANI AGENCIJE	3
III NADLEZNOST I UNUTRASNJA ORGANIZACIJA AGENCIJE.....	3
a) Nadležnost	3
b) Unutrasnja organizacija.....	5
IV EDUKACIJA ZAPOSLENIH	7
V REALIZOVANE OBAVEZE PROPISANE ZAKONOM I UTVRĐENE PROGRAMOM RADA AGENCIJE ZA 2023. GODINU	7
VI PREDUZETE AKTIVNOSTI I MJERE U SPROVOĐENJU NADLEZNOSTI AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO	13
Sektor za sigurnost vazdusne plovidbe.....	13
Sektor za sigurnost vazdusnog saobraćaja.....	25
Menadžer Sistema upravljanja sigurnosću (Safety Manager)	32
Menadžer Sistema za praćenje uskladenosti (<i>Compliance Monitoring Manager</i>)	35
Referat za vazduhoplovnu medicinu	35
Odjeljenje za bezbjednost i olaksice.....	39
VII MEDUNARODNA SARADNJA	43
a) Saradnja sa Evropskom unijom u oblasti vazdusnog saobraćaja.....	43
b) Saradnja sa međunarodnim vazduhoplovnim organizacijama	44
c) Bilateralna i multilateralna saradnja	46
VIII ZAKLJUČNE OCJENE.....	47

IUVOD

Pravni osnov za izradu godisnjeg Izvjestaja o radu Agencije za civilno vazduhoplovstvo sadržan je u članu 13 stav 2 Zakona o vazдушnom saobraćaju („Službeni list CG", br. 30/12, 30/17 i 82/20), kojim je propisano da Agencija za civilno vazduhoplovstvo (u daljem tekstu: Agencija) priprema godisnji izvjestaj o radu i godisnji finansijski izvjestaj za prethodnu godinu, koje usvaja Vlada Crne Gore, na predlog Savjeta Agencije.

Odredbom člana 13 stav 3 Zakona o vazдушnom saobraćaju propisano je da godisnji izvjestaj o radu Agencije sadrži naročito podatke o:

- 1) preduzetim mjerama u sprovođenju nadležnosti (o izdatim licencama, dozvolama, certifikatima, odobrenjima, uvjerenjima, saglasnostima i drugim aktima);
- 2) saradnji sa međunarodnim organizacijama i organima drugih država nadležnim za civilno vazduhoplovstvo;
- 3) vršenju inspekcijskog nadzora nad sprovođenjem zakona i zaključenim međunarodnim ugovorima;
- 4) drugim pitanjima značajnim za rad Agencije.

U skladu sa članom 13 stav 8 Zakona o vazдушnom saobraćaju, godisnji izvjestaj o radu i godisnji finansijski izvjestaj za prethodnu godinu, sa izvjestajem nezavisnog ovlaštenog revizora, Agencija dostavlja Vladi Crne Gore do 30. juna tekuće za prethodnu godinu.

II PRAVNI POLOZAJ I ORGANI AGENCIJE

Članom 5 Zakona o vazдушnom saobraćaju regulisan je pravni položaj Agencije, kojim je propisano da je Agencija nezavisno pravno lice koje vrši prenesena javna ovlaštenja u oblasti vazdušnog saobraćaja u skladu sa Zakonom, da je osniva Vlada Crne Gore, da je samostalna u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti i da za svoj rad odgovara Vladi Crne Gore.

Organi Agencije su Savjet Agencije i direktor Agencije.

III NADLEZNOST I UNUTRASNJA ORGANIZACIJA AGENCIJE

a) Nadležnost

Odredbama Zakona o vazдушnom saobraćaju uređeni su uslovi za obavljanje vazdušnog saobraćaja u vazдушnom prostoru Crne Gore, uslovi za sigurnost i bezbjednost vazdušnog saobraćaja, upravljanje vazдушnim saobraćajem i druga pitanja od značaja za vazdušni saobraćaj.

Istovremeno, odredbama ovog zakona propisani su pravni položaj, nadležnost i poslovanje Agencije.

Članom 6 Zakona o vazдушnom saobraćaju propisano je da Agencija izdaje certifikat vazdušnog operatora i operativnu licencu, izdaje uvjerenje o tipu vazduhoplova, uvjerenje o plovidbenosti vazduhoplova, potvrdu o provjeri plovidbenosti vazduhoplova, potvrdu o registraciji, izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom lieu za održavanje vazduhoplova, izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom lieu za stručno osposobljavanje vazduhoplovnog osoblja, izdaje certifikat i odobrenje za upotrebu civilnog aerodroma, izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova za obezbjeđivanje kontinuirane

plovidbenosti vazduhoplova, izdaje dozvole i ovlasćenja civilnom vazduhoplovnom osoblju, priprema stručne osnove za izradu programa, planova, podzakonskih akata koje donose Vlada i organ državne uprave nadležan za poslove saobraćaja, donosi opšte akte u skladu sa ovim zakonom i akte radi sprovođenja ECAA Sporazuma (European Common Aviation Area Agreement - *Multilateralni sporazum između Evropske zajednice i njenih država članica i Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Republike Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja*), drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, uz saglasnost Ministarstva kapitalnih investicija, donosi akte kojima se nalaze preduzimanje mjera radi uspostavljanja sigurnosti funkcionalnog sistema u cilju zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja, vodi registre i evidencije u skladu sa ovim zakonom, vrši inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona i zaključenim međunarodnim ugovorima, vrši kontinuirani nadzor ispunjenosti uslova u skladu sa ovim zakonom, saraduje sa organima drugih država nadležnim za civilno vazduhoplovstvo, te vrši i druge poslove u skladu sa ovim zakonom i Statutom Agencije.

Clanom 6 stav 2 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da se akti, koje donosi Agencija u skladu sa zakonom i akti radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, uz prethodnu saglasnost Ministarstva kapitalnih investicija, objavljuju u „Službenom listu Crne Gore“.

Clanom 6 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da je Agencija Nacionalni nadzorni organ koji obavlja poslove koji se odnose na utvrđivanje ispunjenosti uslova za pružanje usluga vazdušne plovidbe, izdavanje sertifikata pružaocu usluga u vazdušnoj plovidbi, kontinuirani nadzor nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi i nadzor nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem.

Pored navedenih poslova, propisanih članom 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju, Agencija obavlja i druge poslove utvrđene zakonom, i to: izdaje odobrenja za letenje stranim civilnim vazduhoplovima za letenje u crnogorskom vazdušnom prostoru, daje odobrenja za vanaerodromsko slijetanje i polijetanje, odobrava površine za vanaerodromsko slijetanje i polijetanje, daje odobrenja za održavanje vazduhoplovnih priredbi, daje saglasnost vazdušnom prevozniku na zaključivanje ugovora o zakupu vazduhoplova, odobrava operativne priručnike, odobrava listu minimalne ispravnosti opreme vazduhoplova, daje saglasnost na tehničku dokumentaciju za izgradnju, rekonstrukciju i označavanje aerodroma, operativnih površina i drugih objekata, daje posebno odobrenje prije početka izvođenja radova na aerodromu radi zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja i urednosti odvijanja prevoza u vazdušnom saobraćaju, izdaje prethodnu saglasnost za izgradnju i postavljanje vazduhoplovnih prepreka van područja aerodroma (područje sa ograničenom gradnjom) koji prelaze propisanu visinu, odobrava programe stručnog osposobljavanja za vazduhoplovno i drugo osoblje koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja, imenuje ispitne komisije i instruktore-ispitivace sa liste ispitivaca, utvrđuje listu ispitivaca, obavlja poslove u vezi traganja i spasavanja vazduhoplova i druge poslove, propisane ovim zakonom, u vezi sa zaštitom sigurnosti i bezbjednosti civilnog vazdušnog saobraćaja.

Inspekcijski nadzor nad sprovođenjem Zakona o vazдушnom saobraćaju i propisa donesenih na osnovu ovog zakona, kao i zaključenih međunarodnih ugovora koji obavezuju Crnu Goru, saglasno članu 151 navedenog zakona, vrši Agencija, u skladu sa odredbama Zakona o vazдушnom saobraćaju i Zakona o inspekcijskom nadzoru.

U skladu sa nadležnostima propisanim Zakonom o vazдушnom saobraćaju i podzakonskim aktima donijetim na osnovu ovog zakona, Agencija je u 2023. godini prioritetno realizovala svoje zakonom propisane obaveze i Programske aktivnosti za izvjestajni period.

Obavljanje poslova inspekcijskog i kontinuiranog nadzora nad radom vazduhoplovnih subjekata uvijek je imalo je prioritet u radu Agencije. Zbog aktivnosti koje zahtijevaju posebna stručna znanja za preduzimanje zakonom propisanih mjera i sprovođenje inspekcijskog nadzora, u kontinuitetu je vršeno stručno osposobljavanje zaposlenih. Polazeći od činjenice da inspekcijski poslovi obuhvataju i ovlaštenja za obavljanje inspekcijskih pregleda, izricanje ograničenja i zabrana, nalažanje upravnih mjera, izdavanje prekršajnih naloga, podnošenje zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka, kao i preduzimanje drugih mjera propisanih Zakonom o inspekcijskom nadzoru („Službeni list RCG”, br. 39/03 i „Službeni list CG”, br. 76/09, 57/11, 18/14, 11/15 i 52/16) i Zakonom o prekršajima („Službeni list CG”, br. 01/11, 06/11, 39/11, 32/14, 43/17 i 51/17) i, istovremeno, zahtijevaju posebnu stručnost za obavljanje poslova inspekcijskog nadzora, Agencija je u ranijem periodu dodatnu pažnju usmjeravala na edukovanje zaposlenih iz oblasti vođenja upravnog postupka, inspekcijskih nadzora i preduzimanja prekršajnih mjera.

Pored poslova propisanih Zakonom o vazдушnom saobraćaju, Agencija obavlja i poslove koji su joj utvrđeni u nadležnost odredbama Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazдушnom saobraćaju („Službeni list CG”, br. 18 /11, 46/14 i 43/18) u pogledu zaštite prava putnika i lica sa invaliditetom iii lica smanjene pokretljivosti, u toku prevoza u vazдушnom saobraćaju. Naime, u skladu sa članom 93 navedenog zakona, u slučaju uskracivanja ukrcaja, otkazivanja iii dužeg kasnjenja leta, putnik ostvaruje prava utvrđena ovim zakonom, na osnovu pisanog prigovora sa odgovarajućim dokazima, koji dostavlja vazдушnom prevozniku. Ako vazdušni prevoznik, odnosno operator aerodroma u roku od 30 dana od dana dostavljanja prigovora ne odluči po prigovoru, putnik, odnosno lice sa invaliditetom iii lice smanjene pokretljivosti, ima pravo da dostavi Agenciji prigovor za mirno rješavanje sporova, a Agencija je dužna da se izjasni na prigovor u roku od 15 dana od dana prijema prigovora.

Takode, odredbom člana 36a Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazдушnom saobraćaju („Službeni list CG”, br. 18 /11, 46/14 i 43/18) propisan je obim prava lica sa invaliditetom iii lica smanjene pokretljivosti na aerodromima, pa je utvrđeno da lica sa invaliditetom iii lica smanjene pokretljivosti, koja koriste iii namjeravaju da koriste usluge vazdušnog prevoza putnika po dolasku, odlasku iii tranzitu kroz aerodrom kada se aerodrom nalazi na teritoriji Crne Gore, imaju pravo na pomoć u skladu sa ovim zakonom. Nadzor nad pružanjem navedene pomoći licima sa invaliditetom iii licima smanjene pokretljivosti na aerodromu vrši Agencija.

b) Unutrasnja organizacija

Unutrasnja organizacija Agencije uređena je osnovnim tekstom Pravilnika o unutrasnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-2835/1-18 od 27.12.2018. godine, odnosno pravilnicima o izmjenama i dopunama tog Pravilnika - Pravilnikom o izmjenama i dopunama Pravilnika o unutrasnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-2397/1-19 od 21.10.2019. godine,

Pravilnikom o izmjeni i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-014/21-422/1 od 30.03.2021. godine, Pravilnikom o izmjeni i dopuni Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-014/21-946/1 od 24.06.2021. godine, Pravilnikom o izmjenama i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-014/21-2187/1 od 20.12.2021. godine, i Pravilnikom o izmjenama i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-014/23-185/1 od 06.02.2023. godine.

U Agenciji su sistematizovana radna mjesta za 60 izvršilaca.

Unutrašnje organizacione jedinice Agencije su:

1. Sektor za sigurnost vazdušnog saobraćaja, u kojem su sistematizovana radna mjesta za 15 izvršilaca;

U ovom sektoru nalaze se sljedeće unutrašnje organizacione jedinice:

- 1.1. Odsjek vazdušnih operacija i vazduhoplovnog osoblja,
- 1.2. Odsjek vazduhoplova, i
- 1.3. Odsjek aerodroma;

2. Sektor za sigurnost vazdušne plovidbe, u kojem su sistematizovana radna mjesta za 19 izvršilaca;

U ovom sektoru nalaze se sljedeće unutrašnje organizacione jedinice:

- 2.1. Odsjek za upravljanje vazdušnim saobraćajem **{ATM}** i vazduhoplovno informisanje **(AIS)**,
- 2.2. Odsjek za komunikacijsko, navigaciono, nadzorno i informaticko obezbjeđenje usluga u vazdušnom saobraćaju (CNSI) i usluge vazduhoplovne meteorologije (MET), i
- 2.3. Odsjek za traganje i spasavanje (SAR) i zaštitu životne sredine (ENV);

3. Odjeljenje za bezbjednost i olaksice u civilnom vazduhoplovstvu, u kojem su sistematizovana radna mjesta za 5 izvršilaca;

4. Odjeljenje za međunarodnu saradnju, u kojem su sistematizovana radna mjesta za 4 izvršioca;

5. Referat za vazduhoplovnu medicinu, u kojem je sistematizovano radno mjesto za 1 izvršioca;

6. Služba za pravne, finansijske i opšte poslove, u kojoj su sistematizovana radna mjesta za 11 izvršilaca;

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo sistematizovano je 5 radnih mjesta van unutrašnjih organizacionih jedinica i to radna mjesta direktora, pomoćnika direktora, menadžera sistema upravljanja sigurnosću (*Safety Manager*), menadžera sistema za praćenje uskladenosti (*Compliance Monitoring Manager*) i savjetnika - poslovnog sekretara.

U Agenciji je u prvoj polovini 2023. godine bilo zaposleno ukupno 52 izvršioca, od kojih 50 na neodređeno vrijeme, 1 na određeno vrijeme, 1 lice po Ugovoru o dopunskom radu i jedno lice u mandatu. Za 2 zaposlenih miruje radni odnos. Finansijski konsultant je zaposlen po Ugovoru o djelu a od avgusta 2023. godine lice koje je bilo zaposleno na određeno vrijeme radi po Ugovoru o djelu.

U cilju normalnog odvijanja radnih aktivnosti i obezbjeđivanja adekvatnog poslovnog prostora, Agencija je smještena u kupljenom poslovnom prostoru, površine 996 m², sa 20 pripadajućih parking mjesta. Sjedište Agencije je u ulici Josipa Broza Tita bb, Stari aerodrom, Podgorica.

IV EDUKACIJA ZAPOSLENIH

U toku 2023. godine Agencija je nastavila aktivnosti na stručnom osposobljavanju i usavršavanju zaposlenih, u cilju obezbjeđivanja zakonitog, stručnog, efikasnog i racionalnog vršenja prenesenih javnih ovlasćenja u oblasti vazdušnog saobraćaja, odnosno poslova i zadataka iz svoje nadležnosti, čime je dodatno unaprijeđen rad Agencije, kao vazduhoplovne vlasti Crne Gore.

Permanentno stručno osposobljavanje zaposlenih jedna je od prioritarnih obaveza Agencije, i predstavlja preduslov za uspješno obavljanje poslova koji su u nadležnosti Agencije.

U Agenciji je napravljena strategija stručnog obrazovanja u vidu Trening Programa, na osnovu kojeg je usvojen Trening plan za 2023. godinu, sa prioritarnim kursevima koji se odnose na sve zaposlene, prvenstveno na nadzornike i inspektore.

Tokom 2023. godine, u cilju jačanja kapaciteta Agencije i razvoja kompetentnosti, zaposleni su, u skladu sa zahtjevima radnog mjesta i zaduženjima, pohađali i polagali veći broj specijalističkih obuka, sa posebnim akcentom na sticanju znanja i vještina neophodnih za vršenje poslova nadzora.

Neke od najznačajnijih obuka, održanih u organizaciji ICAO-a, EASA-e i EUROCONTROL-a (IANS). Takođe održan je veliki broj webinarâ.

Za potrebe osposobljavanja zaposlenih u Agenciji, ali i zaposlenih u drugim vazduhoplovnim subjektima iz Crne Gore i regiona, uspješno je organizovano nekoliko radionica/obuka u saradnji sa EASA, Eurocontrol-om, Evropskom komisijom, ICAO i drugim organizacijama kroz projekte poput IPA i TAIEX, koji su omogućili unapređenje kompetencija učesnika uz istovremenu značajnu uštedu finansijskih sredstava Agenciji.

V REALIZOVANE OBAVEZE PROPISANE ZAKONOM I UTVRĐENE PROGRAMOM RADA AGENCIJE ZA 2023. GODINU

Prioriteti u radu Agencije i u 2023. godini bili su, kao i u proteklâ izvještajnim periodima, vršenje poslova iz nadležnosti Agencije, koja je utvrđena Zakonom o vazdušnom saobraćaju, uz realizaciju obaveza utvrđenih Programom rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2023. godinu.

Agencija je realizovala aktivnosti utvrđene *Programom rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2023. godinu*, u pogledu vršenja kontinuiranog i inspeksijskog nadzora, u skladu sa usvojenim *Planom inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2023. godinu*, kojim su utvrđeni raspored i dinamika obavljanja nadzora vazduhoplovnih subjekata, a koje su vršili ovlašćeni inspektori za vazdušni saobraćaj i ovlašćena lica Agencije za vršenje kontinuiranog nadzora, u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju, podzakonskim aktima i internim aktima Agencije, kao i odredbama Zakona o inspeksijskom nadzoru.

Osim toga, Agencija je u potpunosti realizovala obaveze u pogledu vršenja kontinuiranog nadzora u smislu praćenja kontinuiranog ispunjavanja uslova na osnovu kojih su izdati certifikati i druge isprave, tokom citavog perioda njihovog vâženja, za obavljanje vazdušnog saobraćaja i drugih djelatnosti u vazdušnom saobraćaju, kao i u pogledu certifikovanja

vazduhoplovnih subjekata i vazduhoplovnog osoblja i drugih djelatnosti propisanih zakonom, koje spadaju u osnovne i najznacajnije djelatnosti Agencije.

Navedene aktivnosti Agencija je realizovala saglasno odredbama Zakona o vazдушnom saobraćaju i podzakonskim aktima koji su donijeti na osnovu ovog zakona.

* * *

Zakon o vazдушnom saobraćaju nacelno obuhvata osnovne principe sadržane u evropskim regulativama i direktivama i predstavlja pravni osnov za donošenje podzakonskih akata kojima se u potpunosti preuzimaju sadržaji regulativa EU iz oblasti vazдушnog saobraćaja.

Naime, ratifikacijom osnovnog teksta ECAA Sporazuma, Crna Gora je preuzela obaveze utvrđene odredbama ovog sporazuma. Jedna od najvažnijih obaveza propisana je članom 3 ECAA Sporazuma, kojim je precizirano da su odredbe propisa na koje se poziva iiii koji su sadržani u Aneksu I ovog sporazuma, usklađeni prema Aneksu II ovog sporazuma, obavezujuće za strane ugovornice i predstavljaju, iiii će predstavljati, dio njihovog unutrašnjeg pravnog poretka, sa obavezom da propisi koji odgovaraju regulativama Evropske unije treba da budu dio unutrašnjeg pravnog poretka strana ugovornica, dok je za propise koji odgovaraju direktivama Evropske unije nadležnim organima strana ugovornica ostavljen izbor načina implementacije.

Imajući u vidu navedene obaveze, koje je potpisivanjem i ratifikacijom ECAA Sporazuma preuzela država Crna Gora, Zakonom o vazдушnom saobraćaju propisano je ovlaštenje Agenciji za donošenje akata i na taj način je stvorena mogućnost da se zakonodavstvo Crne Gore u oblasti civilnog vazduhoplovstva na mnogo efikasniji i ažurniji način usklađuje sa pravnim poretkom Evropske Unije (*acquis communautaire*). Praktičan značaj ovakavog načina usklađivanja ogleda se u činjenici da su propisi EU u oblasti vazduhoplovstva podložni čestim izmjenama iiii dopunama, tako da je ažurnost u usklađivanju sa njima moguće ostvariti jedino kroz pravovremeni postupak izmjene i dopune odgovarajućeg podzakonskog akta.

U skladu sa odredbama Zakona o vazдушnom saobraćaju Agencija je, uz saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva, u 2023. godini donijela 14 podzakonskih akata koji su objavljeni u „Službenom listu Crne Gore” i to:

1. Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o kontinuiranoj plovidbenosti vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i o odobravanju organizacija i osoblja koji obavljaju ove poslove („Službeni list CG”, broj 12/23 od 31.01.2023. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagodavanje pravu Crne Gore, preuzimaju **Sprovedbena regulativa Komisije (EU) 2021/700** od 26. marta 2021. godine o izmjenama i dopunama Regulative (EU) br. 1321/2014 u pogledu podataka za održavanje i ugradnje određenih komponenti vazduhoplova tokom održavanja i **Sprovedbena regulativa Komisije (EU) 2021/1963** od 08. novembra 2021. godine o izmjeni i dopuni Regulative (EU) br. 1321/2014 u pogledu sistema za upravljanje sigurnosću u organizacijama za održavanje i ispravci te Regulative

2. Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o zajedničkim zahtjevima za pružaoce usluga upravljanja vazдушnim saobraćajem i usluga u vazdušnoj plovidbi i drugih mrežnih funkcija upravljanja vazдушnim saobraćajem i nadzoru nad njima („Službeni list CG”, broj 24/23 od 03.03.2023. godine, stupio na snagu 11.03.2023. godine, a odredbe Priloga III Priloga 2 ovog pravilnika primjenjivace se od 25. januara 2024. godine, osim tacke 6 Dodatka 3 Priloga III Priloga 2 ovog pravilnika, koja se primjenjuje od dana stupanja na snagu ovog pravilnika.)

*Ovim pravilnikom se, uz prilagodavanje pravu Crne Gore, preuzima precisceni tekst **Sprovedbene regulative Komisije (EU) 2020/469** od 14. februara 2020. godine o izmjeni i dopuni Regulative (EU) br. 923/2012, Regulative (EU) br. 139/2014 i Regulative (EU) 2017/373 o zahtjevima za upravljanje vazdusnim saobraćajem/ uslugama u vazdusnoj plovidbi, projektovanju struktura vazdusnog prostora i kvalitetu podataka, sigurnosti poletnosletnih staza i o stavljanju van snage Regulative Komisije br. 73/2010, koji je pripremila Agencija za civilno vazduhoplovstvo, koji sadrzi izmjene ave regulative propisane Sprovedbenom regulativom Komisije (EU) 2020/1177.

3. Pravilnik o izmjenama i dopuni Pravilnika o nacinu, pravilima i postupcima letenja vazduhoplova i operativnim uslugama u vazdusnom saobraćaju („Sluzbeni list CG“, broj 24/23 od 03.03.2023. godine, stupio na snagu 11.03.2023. godine, a odredbe Priloga III Priloga 3 ovog pravilnika primjenjivace se od 25. januara 2024. godine, osim tacke 6 Dodatka 3 Priloga III Priloga 3 ovog pravilnika, koja se primjenjuje od dana stupanja na snagu ovog pravilnika)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagodavanje pravu Crne Gore, preuzima precisceni tekst **Sprovedbene regulative Komisije (EU) 2020/469** od 14. februara 2020. godine o izmjeni i dopuni Regulative (EU) br. 923/2012, Regulative (EU) br. 139/2014 i Regulative (EU) 2017/373 o zahtjevima za upravljanje vazdusnim saobraćajem/uslugama u vazdusnoj plovidbi, projektovanju struktura vazdusnog prostora i kvalitetu podataka, sigurnosti poletnosletnih staza i o stavljanju van snage Regulative Komisije br. 73/2010, koji je pripremila Agencija za civilno vazduhoplovstvo, koji sadrzi izmjene ave regulative propisane **Sprovedbenom regulativom Komisije (EU) 2020/1177**.

4. Pravilnik o uslovima za sigurnu upotrebu sistema bespilotnih vazduhoplova („Sluzbeni list CG“, broj 24/23 od 03.03.2023, stupio na snagu 11.03.2023. godine, a primjenjivace se od 01.01.2024. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagodavanje pravu Crne Gore, preuzima precisceni tekst **Sprovedbene Regulative Komisije (EU) 2019/947** od 24. maja 2019. godine o pravilima i postupcima za izvođenje operacija bespilotnim vazduhoplovima, koji je pripremila Agencija za civilno vazduhoplovstvo, a koji sadrzi izmjene ave Regulative propisane **Sprovedbenom regulativom Komisije (EU) 2020/639** od 12. maja 2020. godine o izmjenama Sprovedbene regulative (EU) 2019/947 o standardnim scenarijima za operacije pri kojima se odrfava iii ne odrfava vizuelni kontakt sa vazduhoplovom, **Sprovedbenom regulativom Komisije (EU) 2020/746** od 4. juna 2020. godine o izmjenama Sprovedbene regulative (EU) 2019/947 u pogledu odlaganja datuma primjene određenih mjera usljed pandemije COVID-19, **Sprovedbenom regulativom Komisije (EU) 2021/1166** od 15. jula 2021. godine o izmjenama Sprovedbene regulative (EU) 2019/947 u pogledu odlaganja datuma primjene standardnih scenarija za operacije koje se izvode unutar iii van vidnog polja, **Sprovedbenom regulativom Komisije (EU) 2022/425** od 14. marta 2022. godine o izmjenama Sprovedbene regulative (EU) 2019/947 u pogledu odlaganja prelaznih datuma za koriscenje određenih sistema bespilotnih vazduhoplova u "otvorenoj" kategoriji i datuma primjene standardnih scenarija za operacije koje se izvode van vidnog polja (BVLOS).

5. Pravilnik o uslovima i nacinu strucnog osposobljavanja, sticanja i izdavanja dozvole vazduhoplovnom osoblju za pripremu, otpremu i pracenje leta („Sluzbeni list CG“, broj 24/23

od 03.03.2023, stupio na snagu 11.03.2023. godine, a primjenjivace se od 01.01.2024. godine)

6. Pravilnik o prestanku vazenja Pravilnika o kvalitetu vazduhoplovnih podataka i vazduhoplovnih informacija („Sluzbeni list CG", broj 24/23 od 03.03.2023, stupio na snagu 11.03.2023. godine)

7. Pravilnik o novcanim kaznama i periodicnim kaznenim placanjima koje izrice Evropska komisija („Sluzbeni list CG", broj 36/23 od 29.03.2023, stupa na snagu 06.04.2023. godine, a primjenjivace se od dana pristupanja Evropskoj uniji)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagodavanje pravu Crne Gore, preuzima **Sprovedbena regulativa Komisije (EU) 646/2012** od 16. jula 2012. godine o utvrdivanju detaljnih pravila o novcanim kaznama i periodicnim kaznenim placanjima u skladu sa Regulativom (EU) br. 216/2008 Evropskog parlamenta i Savjeta

8. Pravilnik o uslovima za pružanje usluga iz vazduha ("Sluzbeni list CG" broj 4/14) prestao da vazi danom stupanja na snagu Uredbe o dopuni Uredbe o prestanku vazenja pojedinih podzakonskih akata („Sluzbeni list CG", broj 50/23 od 15.05.2023, stupa na snagu 23.05.2023. godine)

9. Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o uslovima za upotrebu paraglajdera, dozvolama i organizacijama za osposobljavanje pilota paraglajdera („Sluzbeni list CG", broj 51/23 od 17.05.2023, stupa na snagu 25.05.2023. godine)

10. Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o certifikaciji plovibenosti i ekoloskoj certifikaciji vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i za certifikaciju projektnih i proizvodnih organizacija („Sluzbeni list CG", broj 51/23 od 17.05.2023, stupa na snagu 25.05.2023. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagodavanje pravu Crne Gore, preuzima **Delegirana regulativa Komisije (EU) 2022/201** od 10. decembra 2021. godine o izmjeni Regulative (EU) br. 748/2012 u pogledu sistema upravljanja i sistema prijavljivanja događaja koje treba da uspostave organizacije za projektovanje i proizvodnju kao i procedure koje primjenjuje Agencija i o ispravci te regulative i **Sprovedbena regulativa Komisije (EU) 2022/203** od 14. februara 2022. godine o izmjeni Regulative (EU) br. 748/2012 u pogledu sistema upravljanja i sistema prijavljivanja događaja koje uspostavljaju nadležni organi i o ispravci Regulative (EU) br. 748/2012 u pogledu izdavanja potvrda o provjeri plovibenosti.

11. Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o tehnickim zahtjevima i procedurama za obavljanje vazdusnih operacija („Sluzbeni list CG", broj 63/23 od 23.06.2023. god, stupio na snagu 01.07.2023. godine, a primjenjivace se od 01. novembra 2023. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagodavanje pravu Crne Gore, preuzima **Sprovedbena regulativa Komisije (EU) 2021/2237** od 15. decembra 2021. godine o izmjeni Regulative (EU) br. 965/2012 u pogledu zahtjeva za operacije u svim meteoroloskim uslovima i za obuku i provjeru letacke posade

12. Pravilnik o izmjenama Pravilnika o upravljanju protokom vazdusnog saobraćaja („Sluzbeni list CG", broj 63/23 od 23.06.2023. god, stupio na snagu 01.07.2023. godine)

13. Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o zahtjevima i administrativnim procedurama koje se odnose na aerodrome („Sluzbeni list Crne Gore", broj 109/23 od 08.12.2023. godine, stupio na snagu 16.12.2023. godine)

* U ovaj pravilnik prenesene su **Regulativa Komisije (EU) br. 2020/469** od 14. februara 2020. godine o izmjeni i dopuni Regulative (EU) br. 923/2012, Regulative (EU) br. 139/2014 i Regulative (EU) 2017/373 o zahtjevima za upravljanje vazдушnim saobraćajem/uslugama u vazdušnoj plovidbi, projektovanju struktura vazdušnog prostora i kvalitetu podataka, sigurnosti poletno-sletnih staza i o stavljanju van snage Regulative Komisije br. 73/2010, Delegirana Regulativa Komisije (EU) br. 2020/1234 od 9. juna 2020. godine o izmjeni Regulative Komisije (EU) br. 139/2014 u pogledu uslova i procedura u vezi sa izjavom organizacija odgovornih za pružanje usluga upravljanja postupcima na stajanci, **Delegirana Regulativa Komisije (EU) br. 2020/2148** od 8. oktobra 2020. godine o izmjeni Regulative Komisije (EU) br. 139/2014 u pogledu sigurnosti poletno-sletnih staza i vazduhoplovnih podataka, **Delegirana Regulativa Komisije (EU) 2022/208** od 14. decembra 2021. godine o izmjeni Regulative (EU) br. 139/2014 u pogledu zahtjeva za operacije u svim vremenskim uslovima i **Delegirana Regulativa Komisije (EU) br. 2022/2074** od 20. jula 2022. godine o izmjeni Regulative (EU) br. 139/2014 u pogledu značenja izraza **SNOWTAM**

14. Pravilnik o izmjenama Pravilnika o uslovima za sigurnu upotrebu sistema bespilotnih vazduhoplova („Sluzbeni list Crne Gore“, broj 117/23 od 25.12.2023. godine, stupio na snagu 02.01.2024. godine)

Pored navedenih podzakonskih akata, donijetih uz prethodnu saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva i objavljenih u „Sluzbenom listu Crne Gore“, Agencija je donijela i objavila u „Sluzbenom listu Crne Gore“:

- Rjesenje o ukidanju Operativne licence Airways Scenic&Charter, d.o.o, Podgorica, broj: ME.OL.004 („Sluzbeni list CG“, broj 16/23 od 10.02.2023. godine).

Dakle, u izvjestajnom periodu Agencija je, uz prethodnu saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva, donijela 14 podzakonskih akata iz svoje nadležnosti, kojima se u najvećem dijelu preuzimaju izmjene i dopune već preuzetih osnovnih tekstova propisa EU iz oblasti civilnog vazduhoplovstva i na taj način vrši ažurno usklađivanje nacionalnog zakonodavstva iz oblasti vazdušnog saobraćaja sa novim i izmijenjenim EU regulativama.

Agencija je od dana stupanja na snagu Zakona o vazdušnom saobraćaju (16. jun 2012. godine), kojim joj je preneseno javno ovlaštenje u pogledu donošenja podzakonskih akata, donijela 199 podzakonskih akata, kojima je u najvećem dijelu preuzimala evropsku regulativu iz oblasti vazdušnog saobraćaja, koja se često mijenjala i dopunjavala, u cilju ažurnog usklađivanja sa propisima EU.

Ostvarena dinamika u postupcima pripreme i donošenja akata Agencije u 2023. godini i ranije ukazuje da je omogućena mnogo efikasnija i ažurnija harmonizacija propisa, odnosno usklađivanje podzakonskih propisa iz oblasti civilnog vazduhoplovstva sa evropskim propisima, odnosno *acquis communautaire*, u procesu pridruživanja Crne Gore Evropskoj Uniji.

Agencija je inicirala donošenje i učestvovala u izradi Nacionalnog programa za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva (Izdavanje 4, Revizija 5), koji je Vlada usvojila 06.04.2023. godine.

Pored navedenog, Agencija je, saglasno članu 6 stav 1 tačka 10 Zakona o vazdušnom saobraćaju, kojim je propisano da donosi akte kojima se nalaze preduzimanje mjera radi uspostavljanja sigurnosti funkcionalnog sistema u cilju zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja, nadležna za donošenje sigurnosnih akata, i to: Sigurnosnih direktiva (*Safety directive*), Sigurnosnih naloga (*Safety order*) i Sigurnosnih informacija (*Safety information*).

U izvjestajnom periodu, Agencija je donijela jednu sigurnosnu direktivu - Ogranicavanje operacija u FIR Minsk (Revizija 0, objavljeno 31. oktobra 2023. godine).

Agencija je u 2023. godini donijela jedan sigurnosni nalog: 2021/004 - Nacin utvrđivanja i pracenja indikatora sigurnosti (Revizija 1, objavljeno 29. decembra 2023. godine) i povukla sigurnosne naloge 2021/001 - Nacin koriscenja ATFMX statusnog indikatora u planu leta radi izuzimanja ad dodijeljivanja ATFM slota (CTOT) pojedinim letovima koji prevoze vakcine protiv zarazne bolesti COVID-19) odlukom donesenom 22.11.2023. godine i 2014/002 Procjena sigurnosnih rizika prije planiranih operacija u vazdusnom prostoru iii na aerodromima koji mogu biti kontaminirani vulkanskim pepelom, odlukom donesenom 15.12.2023. godine.

U istom peridu, Agencija je donijela i jednu sigurnosnu informaciju 2015/003 - Uputstva za izradu prirucnika organizacija odobrenih u skladu sa Dijelom 145, 147 i CAMO (Revizija 5, objavljeno 16. februara 2023. godine).

Kako ad maja 2022. godine, Agencija nema angazovanu agenciju za odnose sa javnoscu, osmisljavanjem Facebook stranice Agencije se, uz pomoc eksternog saradnika, bavi samostalni savjetnik za medunarodnu saradnju. Stranica sada ima 8 600 pratilaca, sto je zavidan broj u poređenju sa kolegama iz regiona, i sto nas obavezuje na vrlo posvecen i aktivan pristup sa konstantnim pravljenjem sadrzaja koji ce biti interesantni.

Zakonom o vazdusnom saobraćaju su prenesena ovlascenja Agenciji u pogledu vršenja inspeksijskog nadzora.

Odredbama Zakona o inspeksijskom nadzoru („Sluzbeni list RCG", br. 39/03 i „Sluzbeni list CG", br. 76/09, 57/11, 18/14, 11/15 i 52/16) propisano je da inspeksijski nadzor u oblasti vazdusnog saobraćaja vrsi nezavisno pravno lice koje vrsi javna ovlascenja u ovoj oblasti, u skladu sa ovim zakonom i posebnim zakonom, odnosno Agencija.

Na ovaj nacin poslovi inspeksijskog nadzora u oblasti vazdusnog saobraćaja prenijeti su Agenciji, a istovremeno je izvršeno usaglasavanje sa evropskom regulativom koja propisuje da inspeksijski nadzor u vazdusnom saobraćaju vrsi nacionalna vazduhoplovna vlast. Naime, odredbom clana 2 stav 2 Regulative (EZ) br. 550/2004 Evropskog Parlamenta i Savjeta, ad 10. marta 2004. godine o pružanju usluga vazdusne plovidbe u Jedinstvenom evropskom nebu, koja je u pravni sistem Crne Gore preuzeta Pravilnikom o pružanju usluga u vazdusnoj plovidbi u Jedinstvenom evropskom nebu i poboljsanju efikasnosti i odrzivosti evropskog vazduhoplovnog istema („Sluzbeni list CG", broj 22/13), propisano je da poslove inspeksijskog nadzora nad upravljanjem vazdusnim saobraćajem i nad pružanjem usluga u vazdusnoj plovidbi vrsi nacionalni nadzorni organ, a to je, saglasno clanu 6 stav 3 Zakona o vazdusnom saobraćaju, Agencija.

U izvjestajnom periodu, inspektori za vazdusni saobraćaj izvršili su znacajan broj inspeksijskih nadzora i, na osnovu utvrđenog cinjenicnog stanja, preduzeli upravne i druge zakonom propisane mjere i radnje, ukljucujuci izricanje prekršajnih naloga, O izvršenim inspeksijskim nadzorima opsirnije je receno u Poglavlju VI u kojem je pojedinačno prikazan rad organizacionih jedinica Agencije.

Na ovaj nacin potpuno je uspostavljena je funkcija inspeksijskog nadzora u civilnom vazduhoplovstvu.

U skladu sa obavezama propisanim odredbama Zakona o vazдушnom saobraćaju i obavezama iz Programa rada za 2023. godinu, Agencija je krajem drugog kvartala 2023. godine pripremila Predlog Izvjestaja o radu i Predlog Finansijskog izvjestaja za 2022. godinu. Savjet Agencije je, saglasno svojim nadležnostima, utvrdio predloge navedenih izvjestaja i dostavio ih Vladi na usvajanje. Vlada, međutim, još uvijek nije usvojila navedene izvjestaje.

U četvrtom kvartalu 2023. godine Agencija je pripremila *Program rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2024. godinu* i *Finansijski plan Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2024. godinu*, koje je uputila Ministarstvu saobraćaja i pomorstva na dalju proceduru usvajanja ad strane Vlade.

Savjet Agencije nije imenovan sve do marta 2024. godine, te je tek u aprilu 2024. godine donesen je *Plan javnih nabavki Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2024. godinu*, koji je objavljen na sajtu Uprave za javne nabavke.

VI PREDUZETE AKTIVNOSTI I MJERE U SPROVOOENJU NADLEZNOSTI AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

Sektor za sigurnost vazdusne plovibde

Agencija je, u skladu sa Zakonom o vazдушnom saobraćaju ("Sluzbeni list CG", br. 30/12, 30/17 i 82/20), Nacionalni nadzorni organ (eng. *National Supervisory Authority*, u daljem tekstu: NSA), i kao takva odgovorna je za vršenje stalnog procjenjivanja usaglasenosti pruzaoca usluga u vazdušnoj plovidbi sa regulatornim zahtjevima, dominantno kroz aktivnosti Sektora za sigurnost vazdusne plovibde (ANS sektor). Osim toga, kroz aktivnosti ANS sektora, Agencija sprovodi nadzor u pogledu izrade i sprovođenja procedura i osposobljenosti lica iz Operativno komunikacionog centra 112 (OKC 112) i Koordinacionog centra traganja i spasavanja na moru (MRCC) koja ucestvuju u traganju i spasavanju vazduhoplova na kopnu i moru, u skladu sa međunarodnim propisima, standardima i preporucenom praksom u ovoj oblasti. Agencija, kao NSA, obavlja i poslove koji se odnose na nadzor nad upravljanjem vazдушnim saobraćajem, tj. vrši nadzor nad pružanjem usluga u vazдушnom saobraćaju (*Air Traffic Services* - ATS), upravljanjem vazдушnim prostorom (*Airspace Management*- ASM) i nadzor nad upravljanjem protokom vazdušnog saobraćaja (*Air Traffic Flow Management* - ATFM).

U nadležnosti ANS sektora je, dakle, nadzor nad cjelokupnim radom Kontrole letenja Srbije i Crne Gore SMATSA d.o.o. Beograd (u nastavku teksta: SMATSA d.o.o.), kao zajedničkim pruzaocem usluga u vazdušnoj plovidbi za Crnu Goru i Republiku Srbiju, sa sjedištem u Beogradu. Osnivaci SMATSA d.o.o. su Vlada Crne Gore i Vlada Republike Srbije. U crnogorskom vazдушnom prostoru SMATSA d.o.o. pruža usluge u vazdušnoj plovidbi iz svoje dvije organizacione jedinice:

- između nivoa leta FL145 i FL660 uslugu kontrole letenja pruža Centar kontrole letenja Beograd, smještenom u Beogradu,
- iznad terena do nivoa leta FL145 uslugu kontrole letenja pruža Terminalna kontrola letenja Podgorica, koja obuhvata dvije operativno-organizacione cjeline i to: Aerodromsku kontrolu letenja Podgorica i Aerodromsku kontrolu letenja Tivat.

Provjere i inspekcije

Cilj periodicne provjere (*audit*) je da se utvrdi da li je pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi - imalac certifikata, usaglasen, prije svega, sa Zajedničkim zahtjevima (opstim i posebnim) za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi, u skladu sa Pravilnikom o zajedničkim zahtjevima, sigurnosnom nadzoru nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem i uslugama u vazdušnoj plovidbi i sistemu za obezbjeđivanje sigurnosti softvera, i sa drugim regulatornim zahtjevima koji proisticu iz Zakona o vazdušnom saobraćaju i na osnovu njega donijetih podzakonskih akata, uz preuzimanje regulativa Evropske unije.

Poslovi inspeksijskog nadzora koji se odnose na pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi obuhvataju nadzor nad primjenom propisa o uslovima koje mora ispunjavati pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi, tehničkim sistemima i objektima značajnim za sigurnost vazdušnog saobraćaja i to u pogledu ispravnosti, održavanja i pravilnog rada tehničkih sistema, načinu izvršenja operativnih usluga u vazdušnom saobraćaju, usluga komunikacije, navigacije i nadzora, usluga vazduhoplovnog informisanja i usluga vazduhoplovne meteorologije, kao i primjene propisanih postupaka, preporučene prakse i međunarodnih standarda.

Tokom vršenja inspeksijskih nadzora, subjektima nadzora je ukazano na utvrđene nedostatke i nepravilnosti, ukoliko su konstatovane, i preduzete su mjere kojima se nalaze njihovo otklanjanje. Subjekti nadzora ANS sektora su po nalogu Agencije, uredno dostavljali predloge korektivnih mjera. Procjenu adekvatnosti predloženih korektivnih mjera i rokova za njihovo sprovođenje obavlja tim za provjeru, koji je formiran Rjesenjem direktora Agencije, o čemu se potom obavještava subjekat nadzora.

U skladu sa usvojenim Planom inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2023. godinu, broj: 01/2-348/22-2501/1 od 29.12.2022. godine, kao i Godisnjim programom nadzora Sektora za sigurnost vazdušne plovidbe za 2023. godinu, broj 01/2-348/22-2518/1 od 30.12.2022. godine, i Godisnjim programom i planovima provjera pružaoca usluga ATM/ANS za 2023. godinu, ANS-PLN-001, verzija 1.0 od 28.12.2022. godine, broj planiranih provjera, inspekcija i sprovedenih provjera prikazan je u Tabeli 1.

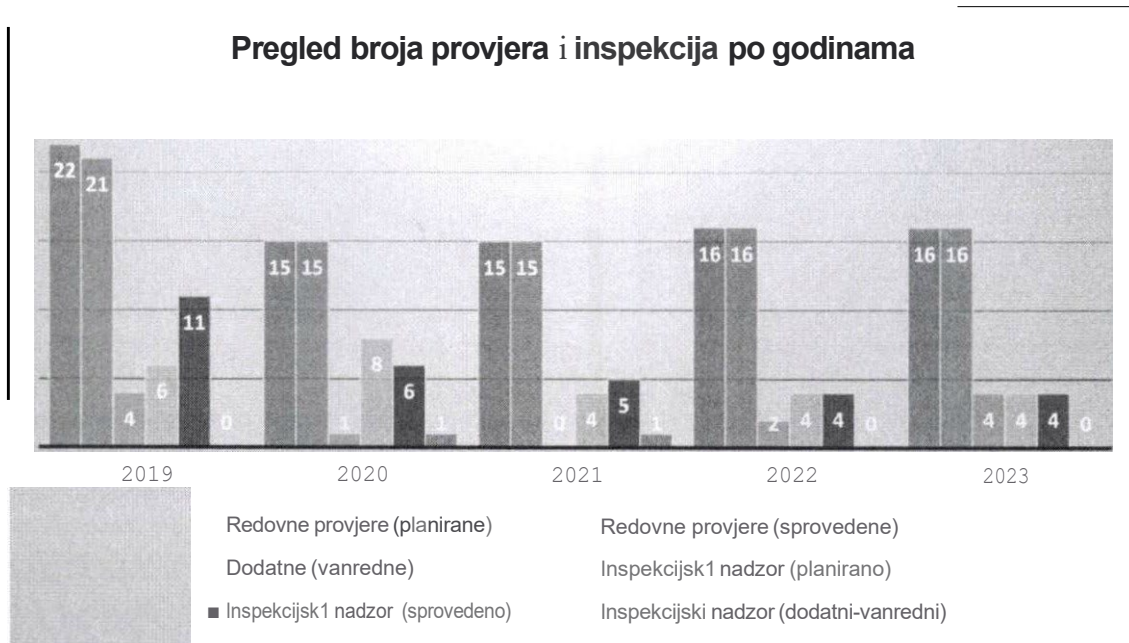
Tip provjere	Planirano	Sprovedeno
Redovne	16	16
Dodatne (vanredne)		4
Inspekcije	4	4

Tabela 1 - Planirane i sprovedene provjere u 2023. godini

Prema modelu kojim se procjenjuje vrijeme provedeno u aktivnostima nadzora, razvijenom od strane nadzornika u ANS sektoru, može se zaključiti da je ovlašćeni provjerilac u ANS sektoru okvirno proveo 80,5 radnih dana u aktivnostima u vezi sa vršenjem nadzora putem provjera/inspekcija ili oko 36% svog radnog vremena.

Na osnovu grafičkog prikaza sa Slike 1 može se izvesti zaključak da se bilježi trend rasta nivoa realizacije plana nadzora, kontinuirano iz godine u godinu. Prikazani grafik predstavlja realizaciju plana koja se tumači stalnim poboljšanjem mehanizma planiranja, ali i objedinjavanjem pojedinačno planiranih provjera. Sve redovne provjere ANS sektora iz Plana inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2023. godinu su sprovedene, pa se na osnovu toga konstatuje da je dovoljan broj provjera sproveden kako bi se tokom dvogodišnjeg perioda provjerila usaglasenost pružaoca usluga sa regulatornim zahtjevima u svim relevantnim oblastima funkcionalnog sistema. Takođe,

izvršeno je sva 4 planirana inspekcijska nadzora, pa se može konstatovati da je godišnji plan u potpunosti ispunjen.

Slika 1 - Pregled broja provjera i inspekcija po godinama

U toku 2023. godine sprovedene su četiri dodatne provjere. Dvije dodatne provjere su sprovedene u AKL Podgorica od čega jedna u vezi sa Pravilnikom o dozvolama i organizacijama za osposobljavanje kontrolora letenja („Sluzbeni list CG" br. 29/16, 88/17 i 107/21), a druga u vezi sa Pravilnikom o uslovima i načinu stručnog osposobljavanja pomoćnog vazduhoplovnog osoblja - vazduhoplovno meteorološkog osoblja ("Sluzbeni list CG", broj 56/17). Ostale dvije dodatne provjere su sprovedene u AKL Tivat od čega jedna u vezi sa Pravilnikom o uslovima i načinu stručnog osposobljavanja pomoćnog vazduhoplovnog osoblja - vazduhoplovno meteorološkog osoblja („Sluzbeni list CG", broj 56/17), a druga u vezi sa Pravilnikom o obavještanju, analiziranju i praćenju (follow up) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Sluzbeni list CG", br. 45/16, 22/20, 129/20 i 150/22).

Izdavanje dozvola kontrolora letenja

U toku 2023. godine ANS sektor izvršio je:

- 4 produženja roka vazenja posebnog ovlasćenja OJT instruktora,
- 2 produženja roka vazenja posebnog ovlasćenja procenjivaca,
- 3 upisa posebnog ovlasćenja za lokaciju APS/TCL LYPG,
- 10 produženja roka vazenja posebnog jezičkog ovlasćenja i
- produženje rokova vazenja posebnog ovlasćenja za lokaciju:
 - 4 za ADI/TWR LYPG;
 - 7 za APS/TCL LYPG i
 - 5 za ADI/TWR/APP LYTV.

Nadzor nad uvođenjem promjena u funkcionalni sistem

Zakonom o vazдушnom saobraćaju propisano je da je pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi dužan da obavijesti Agenciju o planiranim promjenama koje uvodi u funkcionalne sisteme.

Broj prijavljenih doga(faja po mjesecima												KLASIFIKACIJA					
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ACC	SI	INC	Bez utic.	UNK
2023	1	16	23	20	39	27	59	83	71	34	31	28	3	2	94	353	0

Tabela 2- Broj prijavljenih događaja u 2023. godini i klasifikacija događaja

Najveći broj prijava na godišnjem nivou dostavlja SMATSA d.o.o. Posmatrano po organizacionim jedinicama, u tom postupku prednjace Terminalna kontrola letenja Podgorica i Aerodromska kontrola letenja Tivat, dok su prijave iz Centar kontrole letenja Beograd u neznatnom broju.

Od ukupnog broja dostavljenih prijava od SMATSA d.o.o. (275), manji broj se odnosi na ATM/ANS (48). Pritom, svi događaji koji su prijavljeni u kategoriji ATM klasifikovani su kao INC ili „bez uticaja na ATM“. Prema kategorijama događaja, prednjace događaji udara ptica, neuspjeli prilazi, nestabilizovani prilazi, ometanja laserom i sl.

Krizni menadžment (Crisis Management)

Do sada nezabilježena kriza sa enormnim negativnim uticajem na oblast civilnog vazduhoplovstva, izazvana pandemijom COVID-19, obilježila je 2020, 2021, ali i 2022. godinu. U takvim okolnostima, do punog izražaja je došao krizni menadžment i postupanje u vanrednim okolnostima kako bi se obezbijedilo kontinuirano izvršavanje poslovnih obaveza.

Evropska jedinica za koordinaciju u kriznim situacijama u vazduhoplovstvu (European Aviation Crisis Coordination Cell - EACCC), koja je formirana u skladu sa odredbama Regulative (EU) br. 677/2011, kasnije povučena Sprovedbenom Regulativom Komisije (EU) br. 2019/123, a koja je prenijeta u pravni sistem Crne Gore donošenjem Pravilnika o detaljnim pravilima za implementaciju mrežnih funkcija u upravljanju vazdušnim saobraćajem („Službeni list CG“, br. 51/21 i 43/22), djeluje pod okriljem Evropske organizacija za sigurnost vazdušne plovidbe (*European Organization for the Safety of Air Navigation - EUROCONTROL*).

U vezi sa krizom na evropskoj rutnoj mreži izazvanom COVID-19 predstavnici ANS sektora su redovno prisustvovali telekonferencijama EUROCONTROL EACCC sekretarijata (održano je više desetina telekonferencija).

Uzimajući u obzir činjenicu da djelotvoran i efikasan odgovor u kriznim situacijama ne zavisi samo od pripremljenosti, već i od međuljudskih odnosa između zainteresovanih strana, na posljednjem sastanku EACCC je još jednom prepoznato i odlučeno da EACCC organizuje posjete nacionalnim nadležnim organima kako bi se predstavila trenutna desavanja u pripremama za krize od strane EACCC-a, uloga SFP-a i utvrdila potencijalna poboljšanja, te da bi se dobile smjernice sa lokala radi ojačavanja panevropskog okvira za odgovor na krizu.

Shodno tome, ali i na osnovu aktivne uloge koju je Agencija imala u koordinaciji sa EACCC, što je EACCC prepoznao, 2023. godine je održan regionalni sastanak u Podgorici kom su prisustvovali predstavnici EACCC, predstavnici Agencije i predstavnici Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije. EACCC je odabrao regionalni pristup kako bi osigurao

da svaki ucesnik maze biti u potpunosti ukljucen u diskusiju i da su teme razgovora u skladu sa regionalnim potrebama.

Tokom 2023. godine predstavnici Agencije su sa kolegama iz Direktorata i SMATSA-e u oblast kriznog menadzmenta ucestvovali u vjezbi VOLCEX23, kojom je rukovodio Eurocontrol, a kojom je bila simulirana erupcija vulkana Snaefellsjokull na Islandu. Ucesnici vjezbe su bili prema oblasti aktivnosti (AO, ANSP, MET Watch Office, NOTAM Office, vazduhoplovne vlasti, VAAC, medunarodne organizacije i aerodromi). Tokom vjezbe je praceno kako kolege iz operativnih sluzbi rade u kriznim situacijama.

Takode, tokom 2023. godine odrzana je vjezba Severe space weather (vasionsko vrijeme). U vjezbi su ucestvovali predstavnici vazduhoplovnih vlasti, pruzaoca usluga u vazdusnoj plovidbi, aerodroma i aviokompanija. Svrha vjezbe je bila podizanje svijesti svim ucesnicima vjezbe o vasijskom vremenu, ukazivanje na potencijalne rizike (uticaj radijacije na putnike i vazduhoplove) i ukazivanje na neophodnost razvijanja procedura u ovoj oblasti.

Tehnicka saradnja u oblasti zajednickog nadzora nad pruzanjem usluga u vazdusnoj plovidbi i plan zajednickih aktivnosti Agencije za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore i Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije

Imajuci u vidu uspjesnost i efikasnost dosadasnjeg zajednickog vrsenja nadzora nad zajednickim pruzaocem usluga u vazdusnoj plovidbi, kao i odredbe Sporazuma o saradnji u oblasti vazdusnog saobracaja izmedu Vlade Republike Srbije i Vlade Crne Gore, potpisanog 3. februara 2012. godine u Beogradu, kojim je utv1eno da ce strane stvarati uslove za potpisivanje odgovarajucih tehnickih sporazuma dvije vazduhoplovne vlasti, cime ce omoguciti Direktoratu i Agenciji unapredenje postojece saradnje iz domena svojih nadleznosti, 26.06.2019. godine direktori Agencije i Direktorata potpisali su Sporazum o tehnickoj saradnji u oblasti zajednickog nadzora nad pruzanjem usluga u vazdusnoj plovidbi (u nastavku teksta: Sporazum). Stupanjem na snagu ovog sporazuma ostvareno je znacajno unapredenje saradnje potpisnica u kompletnoj ATM/ANS oblasti, a posebno u vrsenju zajednickog nadzora nad radom SMATSA d.o.o. u oblasti osposobljavanja kontrolora letenja, koja nije bila predvidena odredbama prethodno vazeceg Memoranduma o razumijevanju.

Direktorat i Agencija su potom, na osnovu clana 1 stav 8 Sporazuma, potpisali i Proceduru o tehnickoj saradnji u oblasti zajednickog nadzora nad pruzanjem usluga u vazdusnoj plovidbi, koja se primjenjuje od 26.08.2019. godine. Ovom procedurom detaljnije su propisani postupci izrade i usaglasavanja godisnjih programa i planova periodicnih provjera, sprovođenja zajednickih provjera iz predmeta Sporazuma, razmjene podataka iz evidencija sprovedenih provjera, saradnje prilikom razmatranja dokumentacije i procedura pruzaoca usluga u vazdusnoj plovidbi i odlucivanja o njihovom odobravanju, saradnje prilikom analiziranja dostavljene sigurnosne argumentacije prije uvođenja promjena u funkcionalni sistem i odlucivanja o prihvatanju planirane promjene, izrade zajednickog AST izvjestaja i dr.

Direktorat i Agencija su u potpunosti realizovali planove po pitanju sprovođenja zajednickog nadzora nad SMATSA d.o.o. tokom 2023. godine.

U skladu sa Godisnjim programom i planovima provjera pruzaoca usluga ATM/ANS za 2023. godinu, sprovedene su pet zajednickih provjera u centralizovanim jedinicama SMATSA d.o.o: CNS provjera - Uredbe 2017/373 i 1206/2009 (sprovedena tokom marta); Provjera FPO (sprovedena u aprilu); ATCO provjera - Uredba 2015/340 (sprovedena tokom maja); ATS/AIS/CNS/MET - Uredba 2017/373 (sprovedena pocetkom oktobra); i ASM/ATFCM provjera (sprovedena u oktobru).

Tokom 2023. godine Agencija i Direktorat su redovno i uspješno saradivali i u sklopu nadzora nad promjenama u funkcionalnom sistemu koje je uvodila SMATSA d.o.o, poput: Unapredenja funkcionalnosti Top-Sky ATC sistema - Step 3; Izmjena sektorizacije CKL Beograd; Primarni i sekundarni radar na Besnoj Kobili; Kosevac zamjena SSR; MET support screen; Crossborder SECS! FRA; OLDI Brindizi NewPENS; Ukidanje funkcije superviora tehnike u noćnoj smjeni; Implementacija Datalink usluga u SMATSA d.o.o. - CPDLC, i dr.

Takode, između predstavnika Agencije i Direktorata je vrsena konstantna koordinacija u vezi sa prijavljenim ucestalim promjenama u SMATSA d.o.o, kao i po pitanju kriterijuma za vrsenje nadzora, odnosno u cilju postizanja pune implementacije Uredbe 2017/373, kako bi se jedinstveno nastupalo prema SMATSA d.o.o, kao i primjeni EU regulative 2020/469.

Nadlezne kontakt osobe iz Agencije i Direktorata usaglasile su međusobno predlog Godisnjeg programa provjera SMATSA d.o.o. za 2024. godinu, a potom i sa nadležnim predstavnicima SMATSA d.o.o, u skladu sa regulatornim zahtjevima.

U sklopu zajednicke saradnje sa EUROCONTROL u okviru Support-to-State programa održane su dvije radionice: Radionica na temu Datalink usluga i Radionica o dronovima.

Na kraju, usaglasene su i osnovne aktivnosti za saradnju u oblasti sigurnosti vazdusne plovidbe tokom 2024. godine.

TOP SKY -ATC sistem Korak 3

Strategijom poslovanja SMATSA d.o.o, planirano je da se unaprijedi glavni operativni ATM sistem - TopSky ATC sistem implementacijom novih funkcionalnosti. U skladu sa Planom upravljanja Programom modernizacije kontrole letenja - SUSAN (SMATSA Upgrade of System for Air Navigation), predviđeno je da se unapredenje TopSky ATC sistem izvrši kroz tri faze, i to:

- korak 1 faza 1: unapredenje softvera FAMUS TopSky-ATC sistema,
- korak 2: unapredenje hardvera i softvera FAMUS TopSky-ATC sistem sa prosirenjem sistema, i
- korak 3: unapredenje funkcionalnosti Data Processing System (DPS) u okviru TopSky-ATC sistema, koje je zasnovano na prethodnom unapređenju Korak 2, a kojima se obezbjeđuju sve SESAR funkcionalnosti zahtijevane regulativama Evropske Komisije.

Unapređenjem funkcionalnosti sa prelaskom na TopSky-ATC sistem Korak 3, izvršena je nadogradnja softvera i hardvera ATM sistema SMATSA d.o.o. koja obuhvata: dodavanje novih funkcionalnosti i alata za efikasnije i sigurnije planiranje i vrsenje poslova kontrole letenja, unapredenja korisnickih funkcionalnosti, data link funkcionalnosti, predikcije trajektorije, unapredenja korisnickih funkcionalnosti, data link funkcionalnosti, predikcije trajektorije, kao i niz unapredenja vec postojećih funkcionalnosti ovog složenog sistema. Unapredenja ce uticati na smanjenje radnog opterećenja kontrolora letenja koji koriste ovaj sistem i automatizovati neke veće postojeće procese čime ce se znatno olaksati rad, kako na pripremanju tako i u koriscenju sistema. Projekat je obuhvatio implementaciju sljedećih novih funkcionalnosti:

- TCT What Else Probe
- RVSM Status for APL
- TSA merge solution
- SWIM Yellow Profile TI interface node.

Ovim unapređenjem TopSky - ATC sistem softvera postize se veca sigurnost i efikasnost operativnog sistema kontrola letenja,sto je jedan od primarnih regulatornih zahtjeva Evropske komisije.

U sprovođenju nadzora nad predmetnom promjenom u funkcionalnom sistemu SMATSA d.o.o, osim provjerivaca Agencije, ucestvovali su i provjerivaci iz Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije, u skladu sa Sporazumom o tehnickoj saradnji u oblasti zajednickog nadzora nad pružanjem usluga u vazdusnoj plovdbi. Saradnja izmedu Agencije i Direktorata u sprovođenju ovog zajednickog nadzora sprovedena je u skladu sa Procedurom o tehnickoj saradnji u oblasti zajednickog nadzora nad pružanjem usluga u vazdusnoj plovdbi i Protokolom o aktivnostima u vezi sa promjenama u funkcionalnom sistemu - PTK-CHG-001-ME.

SMATSA d.o.o. je u za to predvidenim rokovima, sukcesivno u skladu sa dinamikom plana sprovođenja aktivnosti za implementaciju predmetne promjene u funkcionalnom sistemu, dostavila dokumentaciju zahtijevanu od strane zajednickog tima provjerivaca Agencije i Direktorata, a zajednicki tim provjerivaca Agencije i Direktorata je na osnovu izvršene analize i procjene dostavljene dokazne dokumentacije utvrdio da su ispunjene sve pretpostavke iz sigurnosne dokumentacije SMATSA d.o.o, koje su preduslov za sprovođenja planirane promjene u funkcionalnom sistemu.

U sklopu implementacije pojedinih faza ove dugotrajne i složene promjene, uspješno su izvršena sva planom projekta predviđena testiranja na: test sistemima (BET1 platforma i BET2 platforma), sistemu za obuku - simulatoru (BETG platforma), kao i na radnim (ONL platformama) TopSky-ATC i ARTAS sistema posredstvom aktivnosti testiranja u operativnom okruženju (tzv. *dry run*).

Provjerivaci zajednickog tima Agencije i Direktorata su izvršili analizu i procjenu prihvatljivosti svih dostavljenih dokaza i sigurnosne argumentacije, a nakon toga su se usaglasili posredstvom elektronske poste u misljenju da su dostavljena sigurnosna argumentacija i dokazi SMATSA d.o.o. prihvatljivi da bi se mogao sprovesti proces uvođenja planirane promjene u funkcionalni sistem SMATSA d.o.o.

Nakon razmatranja dostavljene dokumentacije i izvršenih provjera u okviru postupka nadzora nad uvođenjem promjene u funkcionalni sistem SMATSA d.o.o. sa nazivom „Unapređenje funkcionalnosti za TopSky ATC sistem - Step 3“, kojom se u operativnu upotrebu uvodi unaprijeđeni automatski sistem kontrole letenja TopSky-ATC proizvođača Thales, u sklopu projekta modernizacije SUSAN programa, utvrđeno je da je dostavljena propisana dokumentacija i da su procesi implementacije promjene izvršeni u skladu sa zahtjevima Pravilnika o zajednickim zahtjevima za pružaoce usluga upravljanja vazdusnim saobraćajem i usluga u vazdusnoj plovdbi i drugih mrežnih funkcija upravljanja vazdusnim saobraćajem i nadzoru nad njima („Sluzbeni list CG“, broj 99/20).

Na osnovu svega navedenog doneseno je Rjesenje o odobravanju uvođenja promjene u funkcionalni sistem SMATSA d.o.o. sa nazivom „Unapređenje funkcionalnosti za TopSky ATC sistem - Step 3“, od 12.12.2023. godine.

Izmjena sektorizacije CKL Beograd

SMATSA d.o.o. je krajem decembra 2022. godine dostavila Agenciji obavjestenje o promjeni u funkcionalnom sistemu, sa nazivom „Izmjena sektorizacije CKL Beograd“, od 13.12.2022. godine.

Od pocetka primjene postojeće sektorizacije CKL Beograd 2016. godine (definisane su horizontalne i vertikalne granice sektora koje su se koristile do 2023. godine) doslo je do

nekoliko bitnih izmjena u okruženju kao što su preuzimanje nadležnosti u cijelom FIR Sarajevo od strane BHANSA i nekoliko proširenja FRA prostora u kojima je učestvovao CKL Beograd. Ove izmjene pojedinačno nijesu imale značajni uticaj na sektorizaciju CKL Beograd, ali je zbog poremećaja saobraćaja zbog pandemije COVID-19 uočen kumulativni uticaj na organizaciju i kapacitet vazdušnog prostora u FIR Beograd.

Tokom jeseni 2021. godine, zaključeno je da je zbog navedenih okolnosti potrebno izvršiti prilagođavanje sektorskih granica CKL Beograd i definisanje novih sektorskih konfiguracija, sve sa ciljem povećanja kapaciteta vazdušnog prostora i postizanja bolje raspodjele radnog opterećenja kontrolora letenja po sektorima, što bi omogućilo i adekvatnije raspoređivanje operativnog kadra.

Rad na obimnijim izmjenama sektorizacije CKL Beograd započeo je nakon ljetnje sezone 2022. godine kako bi članovima tima na raspolaganju bili aktuelni podaci o saobraćaju, generisanim kasnjenjima i upravljanju kapacitetima.

Promjena je obuhvatala:

- izmjenu sektorskih granica i konfiguracija u ACC Beograd;
- određivanje kapaciteta novih sektora ACC Beograd;
- izmjene Operativnih procedura i instrukcija za rad CKL Beograd i, po potrebi, Operativnih procedura i instrukcija za rad ostalih operativnih jedinica;
- izmjene uputstava o koordinaciji između operativnih jedinica SMATSA d.o.o.;
- izmjene sporazuma o koordinaciji sa susjednim jedinicama kontrole letenja - LoA;
- izmjene adaptacionih podataka TopSky-ATC sistema i Fallback ATM sistema (*Dataset*);
- izmjene parametara za konfigurisanje sistema za govornu komunikaciju (*VCS i RBS Layout*);
- po potrebi zaštita frekvencija novih i proširenih sektora;
- promjene u RAD dokumentu;
- ažuriranje **NM** CACD baze podataka;
- informisanje i doobuka ATCO u CKL Beograd u zavisnosti od konačne odluke o izboru sektorizacije.

U skladu sa Protokolom o aktivnostima u vezi sa promjenama u funkcionalnom sistemu, Agencija i Direktorat su odredili jedinstvenog koordinatora za predmetnu promjenu ispred oba nadležna organa i usaglasili odgovor na obavještenje o promjeni u funkcionalnom sistemu, pri čemu je dogovoreno da postupak, ispred oba nadležna organa, vodi Direktorat i da se za predmetnu promjenu vrši pregled uvođenja. Analizirajući dostavljenu dokumentaciju, zahtijevana dodatna obrazloženja i dodatnu dokumentaciju, Agencija i Direktorat su zahtijevali i dodatna pojašnjenja zbog čega je organizovan radni sastanak između Agencije, Direktorata i SMATSA d.o.o.

U skladu sa zaključcima sa pomenutog sastanka, SMATSA d.o.o. je dostavila „Izveštaj SC/SSC za izmenu sektorizacije CKL Beograd“, ATS.SC.07/2022, ver. 2.0 od 11.04.2023. godine, a Agencija i Direktorat zauzeli zajednički stav da su se stekli uslovi za odobrenje uvođenja promjene, Rjesenjem od 19.04.2023. godine.

Implementacija data link usluga u SMATSA d.o.o. - CPDLC

Strategijom poslovanja Kontrole letenja Srbije i Crne Gore SMATSA d.o.o. Beograd, planirano je da se unaprijedi glavni operativni ATM sistem implementacijom novih funkcionalnosti i usluga kontrole letenja. Poslovnim planom SMATSA d.o.o. za period od 2022. do 2026. godine, predviđeno je uvođenje i pružanje data link usluga sa ciljem unapređenja sigurnosti i efikasnosti usluge kontrole letenja koje SMATSA d.o.o. pruža u vazдушnim prostorima Crne Gore i Republike Srbije.

SMATSA d.o.o. je u periodu od jula 2022. godine do februara 2024. godine sprovela složen i obiman postupak sprovođenja zahtijevne promjene u svojem funkcionalnom sistemu da bi mogla početi sa pružanjem data link usluga. Najveći dio aktivnosti ove promjene u funkcionalnom sistemu je sproveden tokom 2023. godine. Od 24. februara 2024. godine data link bice u upotrebi u vazдушnom prostoru Crne Gore i Republike Srbije (FIR Beograd), od FL 205-FL 660.

RASARAC (Regionalni savjetodavni odbor za traganje i spasavanje)

Regionalni savjetodavni odbor za traganje i spasavanje (*RASARAC- Regional Aeronautical Search and Rescue Advisory Committee*) u civilnom vazduhoplovstvu uspostavljen je u novembru 2016. godine potpisivanjem Memoranduma o razumijevanju između Bosne i Hercegovine, Makedonije, Srbije, Slovačke, Slovenije, Hrvatske i Mađarske. Formiranje RASARAC-a podržano je od strane ICAO-a i EUROCONTROL-a.

Vlada Crne Gore je, na sjednici održanoj 23. marta 2017. godine, donijela Zaključak da Agencija dostavi Direktoratu Pismo zainteresovanosti u cilju pristupanja RASARAC-u, o čemu je Agencija dopisom od 06. aprila 2017. godine, obavijestila Direktorat. Vlada Crne Gore je, na istoj sjednici, donijela zaključak da Ministarstvo unutrašnjih poslova i Agencija odrede predstavnike koji će učestvovati u radu RASARAC-a. Dopisom od 10. maja 2017. godine, Agencija je Direktoratu dostavila imena predstavnika Crne Gore koji će učestvovati u radu RASARAC-a, a koji su delegirani iz Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave pomorske sigurnosti i Agencije. U međuvremenu su Republika Bugarska, Republika Hrvatska i Republika Albanija postali punopravni članovi RASARAC-a, Republika Češka je pristupila u svojstvu posmatraca, dok je Grčka zvanično objavila intenciju da pristupi kao punopravni član.

Ciljevi ovog tijela, između ostalog, su međusobna podrška zemalja članica, izgradnja i razvoj kapaciteta u oblasti traganja i spasavanja vazduhoplova (SAR), unapređivanje prekogranične saradnje između zemalja članica, kao i podrška pri realizaciji ICAO standarda u ovoj oblasti.

Od osnivanja RASARAC-a do danas održano je ukupno osamnaest sastanaka na međunarodnom nivou. Predstavnici Crne Gore aktivno učestvuju u predlaganju dokumenata i donošenju zaključaka u okviru radnih grupa (RG) koje su formirane unutar RASARAC-a, a odnose se na: RG1 - prekogranična saradnja i međudržavni sporazumi, RG2 - operativne procedure, RG3 - obuka i RG4 - nadzor. Takođe, predstavnici Agencije aktivno učestvuju i u radu Upravnog odbora (Steering Board) i Ekspertskog tima (Expert Team) RASARAC komiteta, koji predstavljaju najviše stratesko tijelo zaduženo za donošenje odluka i izvršno tijelo zaduženo za implementaciju zaključaka i realizaciju aktivnosti komiteta.

U 2023. godini Republika Sjeverna Makedonija je bila zemlja predsjedavajuća radom RASARAC-a.

Tokom 2023. godine Agencija je imala sljedeće aktivnosti u radu RASARAC-a:

- Predstavnici Agencije za civilno vazduhoplovstvo su 25. i 26.04.2023. godine u Skoplju prisustvovali 16. sastanku Regionalnog savjetodavnog odbora za traganje i

spasavanje (sastanak Ekspertskog tima). Prvog dana, sastanak je protekao u radu radnih grupa RASARAC (četiri radne grupe), i priprema predloga njihovih daljih aktivnosti za sastanak Ekspertskog tima, koji se održao dan kasnije. Vode radnih grupa su dali presjek situacije i predstavili elemente plana rada za tekucu godinu, koji se odnose na sopstvenu oblast odgovornosti svake Radne grupe. Drugog dana održan je sastanak Ekspertskog tima RASARAC-a, tokom kojeg su usvojeni predlozi zaključaka, od prethodnog dana, za sve četiri radne grupe. Takođe je zaključeno da su izvršeni/usvojeni svi zaključci sa prethodnog sastanka Ekspertskog koji je održan u Crnoj Gori. Predstavnici CAA SM, M-NAV - pružaoca usluga vazdušne plovidbe i Centra za upravljanje krizama su prezentovali sistem traganja i spasavanja u civilnom vazduhoplovstvu Sjeverne Makedonije. Svaka članica RASARAC-a je pružila ažurirane informacije o SAR sistemu u svojoj državi. Razgovaralo se o temama koje se tiču unapređenja međusobne saradnje i podrške država članica, unapređenja operativne prekogranične saradnje, kao i saradnje sa organizacijama kao što su ICAO, EUROCONTROL, COSPAS-SARSAT i JAA TO.

- Predstavnici Agencije za civilno vazduhoplovstvo su 07.11.2023. u Skoplju prisustvovali 17. sastanku Regionalnog savjetodavnog odbora za traganje i spasavanje (sastanak Ekspertskog tima). Sastanak je protekao u radu radnih grupa RASARAC (četiri radne grupe) i Ekspertskog tima. Predstavnici radnih grupa su dali presjek situacije i predloge za njihove dalje aktivnosti. Razgovaralo se o temama koje se tiču unapređenja međusobne saradnje i podrške država članica, unapređenja operativne prekogranične saradnje, kao i saradnje sa organizacijama kao što su ICAO, EUROCONTROL, COSPAS-SARSAT i JAA TO, implementacije ICAO standarda, propisa i procedura u oblasti traganja i spasavanja. Na sastanku je usvojen tekst Memoranduma o razumijevanju između RASARAC-a i JAA TO i Memorandum je zvanično potpisan od strane predstavnika JAA TO, predstavnika ACV, odnosno Crne Gore i predstavnika ostalih država članica - Hrvatske, Slovenije, Bugarske, Albanije, Sjeverne Makedonije, Srbije i Bosne i Hercegovine. Ostalo je da sve primjerke dodatno potpiše i Slovačka nakon čega će pripadajući primjerci biti upućeni državama članicama. Navedeni Memorandum o razumijevanju uspostavljen između RASARAC-a i JAA TO predstavlja okvir za zvaničnu koordinaciju i saradnju između JAA TO i država potpisnica RASARAC-a, sa opštim ciljem unapređenja saradnje i efikasnosti u SAR-u, posebno kroz razvoj i pružanje specijalizovane obuke za SAR.
- Predstavnici Agencije za civilno vazduhoplovstvo su 08.11.2023. u Skoplju prisustvovali 18. sastanku Regionalnog savjetodavnog odbora za traganje i spasavanje (sastanak Upravnog odbora). Na sastanku su usvojeni predlozi zaključaka od prethodnog dana. Takođe je zaključeno da su izvršeni/usvojeni svi zaključci sa 15. sastanka Upravnog odbora i 16. sastanka ekspertskog tima. Svaka članica RASARAC-a je pružila informacije o godisnjim aktivnostima u oblasti traganja i spasavanja u svojoj državi. Predstavnici Upravnog odbora analizirali su aktivnosti i izvještaj o radu RASARAC-a u 2023. godini. **Na** sastanku je potvrđeno pristupanje Republike Albanije, kao punopravni član, MoU RASARAC-a, kao i pristupanje Republike Bugarske MoU potpisanog između RASARAC-a i EUROCONTROL-a.

Agencija će i dalje nastaviti sa naporima u pogledu ucesca u RASARAC, posebno imajući u vidu brojne benefite za sistem naseg civilnog vazduhoplovstva, koji se već ostvaruju i koje će biti ostvarene u narednom periodu. U tom kontekstu, do sada su realizovane brojne obuke za osoblje koje učestvuje u poslovima traganja i spasavanja, uglavnom u saradnji sa JRCC

Larnaka na Kipru. Sa ovim spasilackim centrom je postignut sporazum o nastavku saradnje po pitanju podizanja kompetencija i osposobljavanja predstavnika iz RASARAC drzava do 2027. godine. Imajuci u vidu da Crna Gora, kao ni vecina drzava koje ucestvuju u radu RASARAC, nema medusobno donijete sporazume o koordinaciji, kojima bi se omogucilo sprovođenje akcija traganja i spasavanja na znatno efikasniji, racionalniji i sadržajni način, potpisivanje multilateralnog SAR sporazuma predstavlja odličan preduslov za svestraniji i racionalniji pristup regionalnoj saradnji na operativnom nivou, čime bi se ispunili standardi ICAO utvrđeni Aneksom 12 Čikasko konvencije, a koje je Crna Gora u obavezi da implementira. U skladu sa tim, Agencija za civilno vazduhoplovstvo je uspostavila koordinaciju sa MKI/MSiP, MVP i MUP, u cilju razmatranja daljih koraka i upucivanja predloga SAR sporazuma na saglasnost Vladi. Vlada Crne Gore je, na 49. sjednici održanoj 1. decembra 2021. godine, donijela zaključak kojim je prihvatila navedeni predlog SAR sporazuma i ovlastila direktora Agencije za civilno vazduhoplovstvo da u ime Crne Gore potpiše SAR sporazum. Nakon 15. RASARAC sastanka, četiri drzave (Crna Gora, Sjeverna Makedonija, Slovenija i Srbija) izrazile su spremnost da u prvoj fazi potpišu predmetni SAR sporazum, a ostale RASARAC članice mogu pristupiti naknadno u skladu sa članom 11. i 13. SAR sporazuma. Zvanično potpisivanje pomenutog sporazuma organizovano je 22. februara 2023. godine u Sjevernoj Makedoniji, kada su predstavnici Agencije ujedno i predali nadležnost za predsjedavanje RASARAC za 2023. godinu. U toku je postupak ratifikacije potpisanog Sporazuma.

ICAO EUR radna grupa za traganje i spasavanje (ICAO EUR search and rescue task force -SARTF)

Na prvom sastanku Grupe za planiranje evropskog vazduhoplovnog sistema (EASPG), održanog od 02. do 06. decembra 2019. godine, ICAO EUR/NAT kancelarija je osnovala ICAO EUR radnu grupu za traganje i spasavanje - ICAO EUR Search and Rescue Task Force, sa ciljem da razvije standardizovani program obuke za SAR inspektore, kao i da smjernice za primjenu i pracenje PSCS iz SAR EUR plana (*Preferred SAR Capability Specifications*) i promovisanje unapredenja i poboljšanja regionalnih SAR kapaciteta u EUR regionu.

Predstavnik Agencije je prisustvovao i na 12. sastanku ICAO EUR SAR Task Force (EUR SAR TF/12), održanom 04. oktobra 2023. godine u JRCC Larnaca, na Kipru, kojem je prisustvovalo 60 ucesnika iz 30 drzava i 3 medunarodne organizacije, ukljucujuci Medunarodni program Cospas-Sarsat i EUROCONTROL. Zanimljiva je informacija da ce EASA na osnovu zakljucaka sa ove radionice formirati radnu grupu (TF) za razmatranje posebnog propisa u oblasti SAR, koja do sada nije bila u fokusu njenog rada. Tokom sastanka je bilo rijeci o osnivanju i dosadasnjem radu RASARAC, u cilju promocije i popularizacije pozitivnog primjera unapredenja regionalne saradnje u oblasti SAR, a posebno su istaknuti utisci o uspješno sprovedenoj SAR radionici u organizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo i Evropske komisije iz avgusta 2022. godine.

Sastanak je prethodio održavanju ICAO EUR SAR radionice, organizovane od ICAO EUR/NAT regionalne kancelarije i JRCC Republike Kipar, i SAR vježbe (SAREKS), u periodu od 5. do 6. oktobra 2023. godine, u JRCC-a Larnaka. Radionici je prisustvovalo više od 90 ucesnika iz 35 drzava i 5 organizacija (medunarodne i evropske), kao i 2 avio-kompanije. Na radionici se razgovaralo o implementaciji Globalnog vazdusnog sistema za pomoc i sigurnost (GADSS) i SAR nadzoru. Ucesnici su imali priliku da posmatraju, u punom kapacitetu, SAR vježbu kiparskog SAR sistema, koja je održana 6. oktobra 2023. godine.

Sektor za sigurnost vazdušnog saobraćaja

Najveći dio aktivnosti u Sektoru za sigurnost vazdušnog saobraćaja odnosio se na realizaciju nadzora shodno Planu inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2023. godinu. U Sektoru za sigurnost vazdušnog saobraćaja planirani su inspekcijski i kontinuirani nadzori po odsjecima: Odsjek vazdušnih operacija i vazduhoplovnog osoblja, Odsjek vazduhoplova i Odsjek aerodroma.

U okviru Odsjeka vazdušnih operacija i vazduhoplovnog osoblja planirani su nadzori u odnosu na sljedeće vazduhoplovne subjekte: organizacije koje obavljaju komercijalni vazdušni prevoz - To Montenegro (ME.AOC.005) i Adriatic Airways (ME.AOC.002), organizacija koja obavlja obuku vazduhoplovnog osoblja - Flight Academy Montenegro (ME.ATO.001), organizacije za procjenu znanja engleskog jezika - Flight Academy Montenegro i Airways Aviation Academy, imaoce operativne licence - To Montenegro (ME.OL.005) i Adriatic Airways (ME.OL.002), Padobranski školski centar „Spiro Mugosa“, Generalni sekretarijat Vlade Crne Gore, kao i inspekcije paraglajdera. Inspekcijskim i kontinuiranim nadzorom izvršena je provjera usaglasenosti navedenih organizacija sa zahtjevima iz Pravilnika o tehničkim zahtjevima i procedurama za obavljanje vazdušnih operacija („Službeni list CG“, br. 31/13, 24/14, 47/14, 56/15, 27/16, 6/17, 25/17, 39/18, 67/18, 21/19, 63/20, 107/20, 90/22 i 63/23) kojim je pružena Uredba Komisije (EU) broj 965/12, Pravilnika o načinu izdavanja operativne licence za obavljanje komercijalnog vazdušnog prevoza („Službeni list CG“, br. 9/15), Pravilnika o uslovima za upotrebu paraglajdera, dozvolama i organizacijama za osposobljavanje pilota paraglajdera („Službeni list CG“, br. 83/18 i 35/19), Pravilnik o uslovima i načinu za vanaerodromsko slijetanje i polijetanje vazduhoplova („Službeni list CG“, br. 79/17), Pravilnika o radnom vremenu, vremenu leta, dnevnom, nedeljnom i godisnjem odmoru, trajanju prevoza i obaveze dežurstva, broju polijetanja i slijetanja posade vazduhoplova („Službeni list CG“, br. 65/12 i 14/13) i Pravilnika o posadi vazduhoplova („Službeni list CG“, br. 8/13, 23/14, 27/15, 15/17, 81/18, 46/19 i 33/21, 128/21 i 110/22, kojim su preuzete Uredbe Evropske komisije (EU) br. 1178/11 i 290/12) i Pravilnika o uslovima i načinu upotrebe padobrana („Službeni list CG“, br. 43/22).

Sto se tice operatora vazduhoplova koje obavljaju komercijalni vazdušni prevoz, nadzori su izvršeni po planu i svi nedostaci su uklonjeni. Izdanjem 1.1 Plana inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2023. godinu, broj: 01/2-348/22-2501/6 od 10.11.2023. godine brisu se nadzori koji su planirani u maju: SRB/ATO-010 -AIR PINK, SRB/ATO-201 -AVIS ZLATIBOR i SRB/ATO-011 - HELIMASTER, jer je donijeta odluka kojom su prestale da vaze odluke o prihvatanju stranih organizacija, kojom su navedene organizacije skinute sa liste prihvacenih stranih organizacija. Izdanjem 1.1 Plana inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2023. godinu, od 10.11.2023. godine je odložen nadzor odobrene organizacije za obuku pilota Airways Aviation Academy (ME.ATO.002), zbog nedostatka aktivnosti iste. Nadzor Padobranskog školskog centra „Spiro Mugosa“ iz 2022. godine nije zaključen, pa se nastavlja u 2023. godini. Sproveden je i nadzor organizacije koja obavlja obuku vazduhoplovnog osoblja i u toku je izrada izvještaja.

Takode, izvršena je jedna inspekcija paraglajdera, u septembru 2023. godine. U oblasti paraglajdinga organizovana je radionica na temu Promocija i kultura sigurnosti - paraglajding aktivnosti (23-24. mart 2023. godine). Prezenter, koji su bili angazovani, su istaknuli piloti i instruktori paraglajdinga sa dugogodišnjim iskustvom u oblasti paraglajdinga kao i inspektor iz Hrvatske agencije za civilno zrakoplovstvo. Preko 20 pilota paraglajdera je prvog dana radionice osvježilo svoje znanje iz sljedećih oblasti:

1. tandem paragliding - priprema putnika, regulativa, održavanje opreme, opasne situacije,
2. održavanje opreme - tehnički pregledi, servis, protokol pregleda,
3. ugrožavanje sigurnosti letenja paraglajderom, primjeri iz prakse,
4. meteorološka priprema za sigurno letenje, tumačenje sondaznog dijagrama i sinoptičke mape.

Drugog dana radionice u Sportskom centru Budva, realizovano je prepakivanje rezervnih padobrana pilotima paraglajdera, kako bi održavali tehnicku ispravnost opreme u propisanim okvirima.

U ovoj oblasti je napravljen iskorak u pogledu opredjeljivanja i određene opreme, automatskih meteo stanica, koje za cilj imaju davanje preciznih meteo podataka na lokacijama koje su prepoznate kao lokacije poletista za paraglajdere. Meteo podaci su od ključnog značaja za sigurnost odvijanja vazdušnih operacija paraglajderom.

Kada je riječ o SAFA i SANA (RAMP) inspekcijama, Agencija je za 2023. godinu pristupila *System-Wide Coordination* (SWC), potpisivanjem Radnog aranžmana sa EASA-om, na osnovu kojeg je dobijena kvota za RAMP inspekcije od EASA-e. Ovaj novi Radni aranžman se odnosi na prikupljanje i razmjenu informacija u vezi sa sigurnoscu vazduhoplova u okviru EU programa inspekcija vazduhoplova na platformi aerodroma.

Agencija za civilno vazduhoplovstvo je ucesnica ovog EU SAFA (RAMP) programa jos od 2012. godine, ali se novim aranžmanom, pored svih postojećih elemenata, uvodi element procjene rizika operatora vazduhoplova prilikom planiranja realizacije inspekcija na platformi. Dodatno, potpisivanjem ovog aranžmana su se stekli uslovi da Crna Gora postane ucesnica EU programa testiranja posade vazduhoplova na prisustvo alkohola u krvi. Vazno je istaci da je potpisivanjem ove vrste aranžmana Crna Gora postala jedna od rijetkih država koja nije članica EASA-e, a ucesnica je, na ovom nivou, razmjene i prikupljanja informacija u okviru EU programa inspekcija vazduhoplova na platformi aerodroma. Aranžman predviđa, kao i u proteklih više od 10 godina, redovne standardizacije provjere načina sprovođenja programa u Crnoj Gori, sada proširenog novim elementima, od strane EASA-e. Na osnovu dobijene kvote L1 operatera i našeg proračuna za L2 operatere u 2023. godini trebalo uraditi 45 inspekcija na definisanim operaterima. Izvršeno je 55 SAFA inspekcija i 2 SANA inspekcije, ukupno 57 RAMP inspekcija. Takođe je izvršeno alko testiranje letackog i kabinskog osoblja na 6 inspekcija. Tokom 2023. godine započeto je i izvršavanje obaveza po dobijenim alarmima odnosno reakcija na dobijene informacije od strane EASA-e za operatere koje potrebno izvršiti RAMP inspekciju. Po tom osnovu, nakon izvršene procjene, urađeno je 11 SAFA inspekcija. U sklopu bilateralne saradnje, dva SAFA inspektora od čega je jedan Senior SAFA inspektor, izvršili su OJT i razmjenu SAFA inspektora u Sjevernoj Makedoniji. Tom prilikom je izvršeno 30 SAFA inspekcija. U periodu od 16-19.10.2023. godine u ovoj oblasti, RAMP, EASA je izvršila provjeru kom prilikom su konstatovana 4 nalaza pri čemu se radi o nalazima koji imaju najniži nivo ozbiljnosti u odnosu na sigurnost vazdušnog saobraćaja. EASA tim provjerivaca je konstatovao visok nivo regulatorne uskladenosti i uskladenosti procedura i postupaka koji vrše inspektori Agencije prilikom pregleda vazduhoplova na platformi aerodroma. Pregledom baze podataka i uvidom u dostavljenu dokumentaciju EASA provjerivaci su konstatovali i da inspektori koje vrše ove provjere posjeduju visok nivo znanja i sposobnosti neophodnih za uspješnu realizaciju ovih aktivnosti. U periodu nakon ove aktivnosti, sa EASA-om je usaglasen Plan korektivnih aktivnosti, kojim je predviđeno otklanjanje konstatovanih nalaza, zaključno sa 01.07.2024. godine.

U okviru Odsjeka vazduhoplova bili su planirani nadzori sljedećih vazduhoplovnih subjekata: organizacije odobrene po dijelu CAMO - To Montenegro (ME.CAMO.0009), Avio-helikopterska jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore (ME.CAMO.0004), Adriatic Airways (ME.CAMO.0007) i Airways Scenic and Charter (ME.CAMO.0006), organizacije odobrene po Dijelu 145 - To Montenegro (ME.145.0005) i Avio-helikopterska jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore (ME.145.0004), kao i ACAM inspekcije. Nadzori su realizovani u odnosu na odredbe iz Pravilnika o kontinuiranoj plovidbenosti vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i o odobravanju organizacija i osoblja koji obavljaju ove poslove („Sluzbeni list CG”, br. 57/15, 69/15, 32/19, 108/20, 33/21, 116/21 i 10/22) kojim je preuzeta Uredba Komisije (EU) broj 1321/2014 i Uredba Komisije (EU) broj 2015/1536. U toku 2023. godine, u Odsjeku vazduhoplova, planiran je nadzor nad sedam vazduhoplovnih subjekata, pet ACAM-a i tri organizacije u inostranstvu, od čega je izvršen nadzor nad ukupno 5 subjekata i 2 ACAM inspekcije. Nad organizacijama u inostranstvu nijesu izvršeni nadzori, iz gore navedenih razloga. U jednoj ACAM inspekciji nijesu pronađeni nedostaci, dok su u drugoj ustanovljena dva nalaza i oba su otklonjena. Sto se tiče organizacija odobrenih po dijelu CAMO, izvršen je nadzor nad tri organizacije od kojih je u samo jednoj ustanovljen jedan nalaz, koji je otklonjen. U slučaju jedne organizacije je doslo do suspenzije odobrenja jer nije uspjela do zadatog roka da pripremi i preda na odobrenje svoj CAME priručnik, sa svim izmjenama koje novi regulatorni okviri propisuju. Najviše neusaglasenosti je utvrđeno prilikom nadzora organizacija za održavanje odobrenih po dijelu 145, ukupno 31. Jedna organizacija odobrena po dijelu 145 je otklonila sve nalaze, dok druga ima jos „otvorenih” nalaza.

U okviru Odsjeka aerodroma planirana je realizacija nadzora u odnosu na sljedeće vazduhoplovne subjekte: AD Aerodromi Crne Gore, „Montenegro GHS” 000, Flystar 000, Fly Montenegro 000, Jat Tehnika 000 za održavanje i opravku vazduhoplova, Coffee Cake 000, To Montenegro 000 za transport putnika i robe u vazдушnom saobraćaju, Aeroklub „Spiro Mugosa”, Sportski Aeroklub - Niksic, privredno društvo „Hotels Group Montenegro Stars” 000 (helidrom Splendid) i privredno društvo „Adriatic Marinas” 000 (helidrom Porto Montenegro). Inspekcijskim i kontinuiranim nadzorom izvršena je provjera usaglasenosti navedenih organizacija sa zahtjevima iz Zakona o vazдушnom saobraćaju („Sluzbeni list CG”, br. 30/12, 30/17 i 82/20), Pravilnika o standardima i kriterijumima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na aerodromu („Sluzbeni list CG”, br. 29/14, 56/15, 19/17, 8/18, 71/18, 1/20, 110/20 i 26/21), Pravilnika o pružanju usluga zemaljskog opsluživanja na aerodromu („Sluzbeni list CG”, br. 68/15), Pravilnika o uslovima za uspostavljanje i koriscenje sistema upravljanja sigurnoscu na aerodromu („Sluzbeni list CG”, br. 70/18), Pravilnika o obavještavanju, analiziranju i pracenju (follow-up) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Sluzbeni list CG”, br. 45/16, 22/20 i 129/20), Pravilnika o strucnom osposobljavanju lica koja obavljaju poslove od znacaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja na aerodromu („Sluzbeni list CG”, br. 20/14), Pravilnika o uslovima i nacinu izdavanja odobrenja za upotrebu aerodroma („Sluzbeni list CG”, br. 15/15), Pravilnika o kriterijumima i standardima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na letilistu („Sluzbeni list CG”, br. 48/19) i Pravilnika o kriterijumima i standardima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na helidromima („Sluzbeni list CG”, br. 9/15, 58/18 i 11/21).

U toku 2023. godine, u Odsjeku aerodroma planiran je nadzor nad 11 vazduhoplovnih subjekata. Izvršen je nadzor nad osam vazduhoplovnih subjekata i nad sedam oblasti u Aerodromima Crne Gore (od planiranih 11). Bilo je ukupno 13 pojedinačnih nadzora, dva redovna inspekcijska nadzora i dva vanredna inspekcijska nadzora. Tokom nadzora konstatovan je 21 nalaz i izrecena su dva prekršajna naloga.

Vaznu aktivnost u okviru sektora predstavlja realizacija inspekcija shodno Zakonu o inspeksijskom nadzoru. U izvjestajnom periodu, od 01.01.2023. godine do 31.12.2023. godine, inspektori za vazdusni saobraćaj iz Sektora za sigurnost vazdusnog saobraćaja zapoceli su realizaciju ukupno 9 inspeksijskih nadzora, od cega 6 vanrednih i 3 redovna inspeksijska nadzora.

Pored planiranih inspeksijskih nadzora operatora aerodroma, Akcionarsko drustvo za uslužne djelatnosti u vazdusnom saobraćaju „Aerodromi Crne Gore“, tacnije Aerodroma Podgorica i Aerodroma Tivat, sprovedene su i dvije vanredne inspekcije na Aerodromu Podgorica, inspekcija Avio-helikopterske jedinice MUP-a, 3 inspekcije NN Operatora vazduhoplova tipa ICON A5 i jedna redovna inspekcija pilota paraglajdera. U pomenutim inspekcijama su izdata 4 prekršajna naloga.

Tokom 2023. godine nije bilo slucajeva izdavanja AOC-a i operativne licence. Nastavljene su uobicajene aktivnosti odobrenja izmjena operativnih prirucnika operatora vazduhoplova i pracenje aktivnosti operatora vazduhoplova, dominantno u vezi sa pitanjima koja dolaze iz sistema upravljanja ovih vazduhoplovnih subjekata. U ovoj oblasti su se tokom 2023. godine desile krupne regulatorne promjene u vezi sa operacijama vazduhoplova u uslovima smanjene vidljivosti i promjene po pitanju upravljanja (planiranja i potrosnje) gorivom. Regulatorne promjene su pracenje nesto kasnijim izdavanjem Prihvatljivih nacina uskladjivanja (AMC) i Smjernica (GM), od strane EASA-e. Sve ovo iziskivalo je i odgovarajuce promjene kod operatora vazduhoplova koje su afektirale ove promjene. Znacaj ovih promjena po sigurnost vazdusnog saobraćaja i teskoce u pogledu implementacije ovih regulatornih zahtjeva mogu se konstatovati i kroz cinjenicu da je EASA organizovala vise webinar na ovu temu iako je prethodno objavila odgovarajuca uputstva i prosljedila ih operatorima vazduhoplova.

Konflikte zone postaju sve vise problem sa kojim se suocavaju operatori vazduhoplova u pruzaoci usluga u vazdusnom prostoru. Na nivou ICAO i EASA ova pitanja se razmatraju sa briznom paznjom pri cem se pokusava doseci sistem koji ce omogucavati da zainteresovane strane imaju na raspolaganju sve raspolozive informacije koje bi omogucile adekvatnu procjenu rizika koju je u obavezi da izvrši operator vazduhoplova. Sve raspolozive informacije kao i najbolju praksu se dijele sa operatorima vazduhoplova kako bi se obezbjedio prihvatljivi nivo sigurnosti vazdusnog saobraćaja.

Dana 26.11.2023. godine potpisan je Protokol o nadzornim funkcijama i duznostima (bis 83) izmedu Crne Gore i Republike Srbije, koji omogucava da se Direktorat civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije oslobodi odgovornosti u pogledu funkcija i duznosti prenijetih na Agenciju za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore. Opseg Protokola je ogranicen na serijske brojeve vazduhoplova koji su upisani u registar civilnih vazduhoplova Republike Srbije i kojima upravljaju operateri cije je glavno mjesto poslovanja u Crnoj Gori.

U okviru Odsjeka vazdusnih operacija i vazduhoplovnog osoblja realizovane su vrlo zahtjevne i dinamicne aktivnosti u vezi se operacijama bespilotnih vazduhoplova. Zbog pocetka primjene novog Pravilnika o uslovima za sigurnu upotrebu sistema bespilotnih vazduhoplova („Sluzbeni list CG“, br. 24/23) od 01.07.2024. godine, u Agenciji je organizovan niz aktivnosti kako bi se osiguralo njegovo uspjesno sprovođenje. Jedna od tih aktivnosti je i radionica za operatore i pilote bespilotnih vazduhoplova, koja je odrzana 05.12.2023. godine, u Podgorici. Prezenter su bili predstavnici Agencije za civilno vazduhoplovstvo, predstavnici Hrvatske Agencije za civilno zrakoplovstvo, kao i operatori bespilotnih vazduhoplova iz Hrvatske, Republike Srbije i Crne Gore. Radionici su prisustvovala 53 operatora i pilota bespilotnih vazduhoplova, kao i predstavnici Direktorata civilnog vazduhoplovstva iz Republike Srbije i predstavnici Kontrole letenja Srbije i Crne

Gore „SMATSA" d.o.o. Radionica je bila izuzetno dinamicna, operatori i piloti bespilotnih vazduhoplova su pokazali izuzetnu zainteresovanost za nova pravila kao i za njihova prava i obaveze. Radionica je bila izuzetno korisna kako za Agenciju tako i za korisnike bespilotnih vazduhoplova. Za Agenciju je bila korisna jer je postojala mogucnost da se cuju razmisljanja operatora i pilota bespilotnih vazduhoplova, njihove nedoumice i probleme sa kojima su se susretali, pa je na taj nacin Agencija dobila „sliku" stanja u Crnoj Gori po pitanju koriscenja bespilotnih vazduhoplova iz ugla operatora i pilota bespilotnih vazduhoplova, na osnovu koje ce moci u buducnosti da planira aktivnosti u cilju promovisanja sigurnosti. Za operatore i pilote bespilotnih vazduhoplova radionica je bila korisna iz razloga sto im je pojasnjeno sta je ono sto ih ceksa sa primjenom novog Pravilnika, koje su njihove obaveze i prava, sto su dobili odgovore na pitanja i nedoumice.

Tokom 2023. godine doslo je do evidentiranja 387 operatora bespilotnih vazduhoplova. Broj registrovanih operatora bespilotnih vazduhoplova je u eksponencijalnom rastu i premasio je 2000. Komunikacija koja se odvija sa licima, koja izrazavaju zelju da se registruju kao operatori dronova, iziskuje veliko strpljenje i predanost kom prilikom treba licima pruziti sve raspolozive informacije pa i one koje ne dolaze samo iz Zakona o vazdusnom saobracaju i aktima donesenim u odnosu na taj akt. U odnosu na operacije bespilotnih vazduhoplova donijeto je 6 rjesenja o izuzecima u odnosu na pojedine odredbe Pravilnika o uslovima za upotrebu sistema bespilotnih vazduhoplova i vazduhoplovnih modela (Sluzbeni list CG", broj 11/16). Strucne sluzbe Agencije su, kada su u pitanju bespilotni vazduhoplovi, tokom 2023. godine bili u intenzivnoj komunikaciji i sa Ministarstvom ekonomskog razvoja, u cilju izdavanja misljenja za vršenje uvoza bespilotnih vazduhoplova. U ovoj oblasti su vrlo intenzivne promotivne aktivnosti, ne samo aktivnosti na drustvenoj mrezi vec i objavljivanje vise uputstava i informacija na internet stranici Agencije, narocito u vezi sa primjenom novog pravilnika cija ce primjena poceti u 2024. godini. U ovoj oblasti, koja nije tradicionalna oblast vazduhoplovstva, od kljucnog su znacaja pravovremena reakcija i komunikacija kroz sve raspolozive kanale komunikacije. Pored svih ovih aktivnosti Agencija predstavlja i centralnu tacku u sistemu Crne Gore, ka kojoj se pored sigurnosti vazdusnog saobracaja usmjeravaju i pitanja bezbjednosti i zastite privatnosti, pa Agencije obavlja i neophodnu komunikaciju sa drugim organima i institucijama u cijoj se nadleznosti nalaze ova pitanja.

U 2023. godini doslo je do izdavanja i 28 odobrenja za vanaerodromsko polijetanje i slijetanje a izdata su i 4 odobrenja za pruzanje usluga iz vazduha.

U Tabeli 3 je prikazan broj dozvola letackog osoblja i dozvola osoblja za pripremu, otpremu i pracenje leta, razvrstan po kategorijama.

Kategorija dozvola			PART-FCL	JAR-FCL	ICAO	NAC	Σ1	Σ2
Dozvola pilota transportnog vazduhoplova	ATPL	A	49	30	0	0	79	86
		H	7	0	0	0	7	
Dozvola komercijalnog pilota	CPL	A	38	11	5	2	56	89
		H	21	10	0	2	33	
		As	0	0	0	0	0	
	PPL	A	69	13	0	3	85	89

Dozvola privatnog pilota		H	4	0	0	0	4	
		As	0	0	0	0	0	
Dozvola pilota balona	BPL		0	0	3	0	3	3
Dozvola pilota jedrilice	SPL		5	0	5	0	10	10
Dozvola lakog vazduhoplova	LAPL		0	0	0	0	0	0
			0	0	0	0	0	
			0	0	0	0	0	
			0	0	0	0	0	
Dozvola osoblja za pripremu, otpremu pracenje leta	FDL		0	0	13	0	13	13
Dozvola pilota paraglajdera	Pgl		0	0	0	31	31	31
Dozvola padobranca	PL		0	0	0	20	20	20
Dozvola pilota zmaja	Hgl		0	0	0	2	2	2

Tabela 3- Broj dozvola letackog osoblja i dozvo/a osoblja za pripremu, otpremu i pracenje /eta

Tokom 2023. godine su realizovani teorijski ispiti za sticanje pilotskih dozvola za tri kandidata, od cega su dva kandidata uspjesno zavrsla ispite.

Sprovedeno je 78 prakticnih ispita/provjera strcnosti/procjena kompetencija.

Doslo je do prihvatanja jos jedne deklarisane organizacija za obuku pilota.

U Registru civilnih vazduhoplova je tokom 2023. godine doslo do brisanja jednog vazduhoplova a, takode, i do upisa jednog vazduhoplova. Ukupan broj vazduhoplova upisanih u Registar je 25.

U toku 2023. godine izdate su dvije potvrde o provjeri plovibenosti vazduhoplova.

U Registru vazduhoplovnog osoblja, koji vodi Agencija, evidentirano je 38 vazecih dozvola za odrfavanje i prepravke vazduhoplova i tri dozvole za odrfavanje komponenti vazduhoplova. Od ovih dozvola su 34 sa kategorijom ovlascenja B1, zatim tri sa kategorijom ovlascenja 82 i jedna sa kategorijom ovlascenja C.

Odobrene su tri izmjene ranije odobrenih programa odrzavanja vazduhoplova.

Odobrene su tri izmjene prirucnika organizacija za odrfavanje vazduhoplova i cetiri izmjene prirucnika organizacija za obezbjedivanje kontinuirane plovibenosti vazduhoplova.

Postupak izdavanja certifikata nasim medunarodnim aerodromima zapocet je podnošenjem zahtjeva od strane operatora Aerodroma Crne Gore AD - za Aerodrom Podgorica 2015. godine a za Aerodroma Tivat pocetkom 2016. godine. Za navedene aerodrome, odredbom clana 40 Zakona o vazdusnom saobraćaju („Sluzbeni list CG", br. 30/12, 30/17 i 82/20), propisano je da moraju posjedovati certifikat aerodroma. Operatoru Aerodroma Podgorica, AD Aerodromima Crne Gore, izdat je certifikat aerodroma za Aerodrom Podgorica, 17.05.2023. godine, sa specifikacijom koja cini sastavni dio sertifikata. Na osnovu dostavljanog obavijestjenja operatora Aerodroma Tivat, AD Aerodroma Crne Gore da odustaje od podnijetog zahtjeva za izdavanje certifikata, od 23.11.2023. godine, navedeni postupak je obustavljen. Operator Aerodroma Tivat podnio je zahtjev za izdavanje sertifikata u skladu sa Regulativom (EU) br. 139/2014, 23.11.2023. godine. Postupak je u fazi razmatranja zahtjeva i dostavljanja nedostajuce dokumentacije od strane operatora Aerodroma Tivat.

U regulatornom dijelu znacajan dio resursa, na nivou Sektora, opredjeljuje se na vršenje strucne redakture i priprema podzakonskih akata, shodno dinamici previdenoj Planom o donosenju podzakonskih akata. Ono sto znacajno opterećuje ovu organizacionu cjelinu jeste i cesta izmjena Prihvatljivih nacina uskladjivanja (AMC) i Smjernica (GM), koje izdaje EASA. Obim tih izmjena, posebno u oblasti operacija vazduhoplova, je uslovio potrebu da nadzornici odvoje znacajan dio raspolozivog vremena u cilju razmatranja i uvođenja ovih dokumenata u nas sistem i to kako interno take i eksterno, tj. u odnosu na vazduhoplovne subjekte.

U odnosu na ICAO vrseno je vise znacajnih aktivnosti koje predstavljaju obavezu uspostavljenu kroz Cikasku konvenciju i potpisane aranzmane sa ICAO. Prije svega na nivou Sektora su razmatrana ICAO drzavna pisma, ukupno 9 njih, a kojim su od strane ICAO Savjeta predloženi amandmani određenih ICAO standarda i preporuka. Znacajnu podršku u vezi sa pripremom nase reakcije imamo od strane EASA-e i EK koje pripremaju predlog reakcije, usaglasen sa drzavama clanicama EU. Naime u najvećem broju standarda i preporuka radi se o amandmanima koje afektiraju odgovarajuce EU regulative pa imajući u vidu da, u konacnom, te EU regulative postaju dio naseg pravnog poretka, platforma na nivou EU koja omogucava razmjenu ave vrste podataka, i usaglasene reakcije, predstavlja veliku olaksicu. Naredna znacajna aktivnost u odnosu na ICAO jeste azuriranje podataka na web platformi ICAO. Popunjavanje lista provjera predstavlja kontinuiranu aktivnost narocito po usvajanju određenih amandmana ICAO kao i izmjeni nasih propisa. Visok nivo popunjenosti ovih lista, preko 90%, predstavlja debar rezultat i samom ICAO-u stavlja do znanja posvecenost nase drzave u cilju transpozicije ICAO standarda i preporuka. Popunjavanjem ovih lista provjera, pored pomenutog, ispunjavanja se i nasa obaveza notifikacije drugih drzava clanica ICAO i ICAO-a u vezi razlika u odnosu na standarde i preporuke. Ono sto takode predstavlja znacajnu aktivnost jeste azuriranje korektivnih akcija u odnosu na nalaze koje ICAO konstatovao tokom kontrolne posjete 2019. godine. Prilozeni su dokazi o korektivnim aktivnostima u odnosu na 20 konstatovanih nalaza i ocekuje se da ICAO razmotri dostavljene dokaze, dok se tokom 2024. godine ocekuje dostavljanje ostalih dokaza. Tokom 2023. godine je radeno i na redovnom, godisnjem, azuriranju podataka koji su postavljeni u ICAO *State Aviation Activity Questionnaire (SAAQ)*.

Tokom 2023. godine nastavljene su aktivnosti na azuriranju internih dokumenata, pri cemu se najveći dio ovih aktivnosti odnosi na regulatorno uskladjivanje internih dokumenata. Odobrene su izmjene prirucnika u oblasti aerodroma i oblasti RAMP. Afuriranje procedura u pojedinim oblastima je u izvjesnom kasnjenju, ne samo zbog ucestalih regulatornih promjena vec i zbog obimnih promjena Prihvatljivih nacina uskladjivanja (**AMC**) i Smjernica

(GM). Ovaj proces dodatno uslozjava okolnost da su se u Sektoru za sigurnost vazdusnog saobracaja, tokom proteklog perioda, desile znacajne promjene u pogledu raspolozivih ljudskih resursa. Uvođenje novoangazovanog osoblja je zahtjevan proces koji iziskuje prilicno vremena a okolnosti kao sto su sertifikacione i aktivnosti nadzora ne trpe vremensko odlaganje.

Menadzer Sistema upravljanja sigurnoscu (Safety Manager)

Uvođenje funkcije Menadzera Sistema upravljanja sigurnoscu (*Safety Manager*), zajedno sa tijelima Odbor za analizu sigurnosti (*Safety Review Board - SRB*) i Grupa za analizu sigurnosnih rizika (*Safety Risk Group - SRG*), znacajno je obiljezilo aktivnosti Agencije u pogledu osiguranja i unapredenja standarda sigurnosti.

Implementacija Nacionalnog programa sigurnosti vazdusnog saobracaja

Primjena nacela dobrog upravljanja sigurnoscu ključna je za kontinuirano poboljšanje sigurnosti civilnog vazduhoplovstva, proaktivno upravljanje sigurnosnim rizicima i optimalnu upotrebu ogranicenih tehnickih resursa.

Nacionalni okvir za planiranje i sprovođenje mjera za unapređenje sigurnosti definisan je Nacionalnim programom sigurnosti vazdusnog saobracaja, Zakonom o vazdusnom saobracaju i podzakonskim aktima. Nacionalni zahtjevi su usaglaseni sa zahtjevima koji proisticu iz EU regulative i iz standarda i preporuka ICAO Aneksa 19 Cikaske konvencije. Na nivou Evropske Unije definisan je zajednicki okvir za planiranje i sprovođenje mjera za unapređenje sigurnosti i formalno je regulisan status Evropskog programa i Plana sigurnosti vazdusnog saobracaja (EASP & EPAS), odredbama Osnovne Uredbe (EU) 2018/1139. Zahtjevi EU su usaglaseni sa zahtjevima koji proisticu iz standarda i preporuka ICAO Aneksa 19 Cikaske konvencije. Uz Nacionalni program sigurnosti, izrađuje se i adekvatan plan sigurnosti koji sadrzi mjere koje drzava planira da preduzme u cilju umanjivanja prepoznatih sigurnosnih rizika. Nacionalni program sigurnosti vazdusnog saobracaja je dokument kojim se utvrđeni regulatorni zahtjevi i aktivnosti koje vazduhoplovni subjekti preduzimaju u cilju održavanja i unapredenja sigurnosti u vazdusnom saobracaju, a razvijen je u skladu sa standardima ICAO i programom Agencije Evropske unije za sigurnost vazdusnog saobracaja (EASA). Agencija je tokom 2020. godine inicirala i pripremila strucne osnove za izmjenu Nacionalnog plana sigurnosti i azuriranje Indikatora sigurnosti i kandidovala ih Nacionalnom odboru za sigurnost, koji ih je usvojio zakljuccima od 23.02.2021. godine. S obzirom na usvojenu politiku sigurnosti, u skladu sa svojim nadležnostima, Agencija kontinuirano radi na sprovođenju Nacionalnog programa sigurnosti i Nacionalnog plana sigurnosti i odlucna je u nastojanjima da razvija, implementira, održava i stalno unaprijeduje svoje procese kako bi se aktivnosti u civilnom vazduhoplovstvu na teritoriji i u vazdusnom prostoru Crne Gore održavale na najvisem mogucem nivou sigurnosti.

Agencija je tokom 2023. godine kontinuirano obavljala strucne poslove koji se odnose na sistem prijavljivanja događaja od znacaja za sigurnost u vazdusnom saobracaju. U tom kontekstu, izraden je izvjestaj o sigurnosti za 2023. godinu cije se usvajanje ocekuje u prvoj polovini naredne godine.

Upravljanje sigurnosnim rizicima

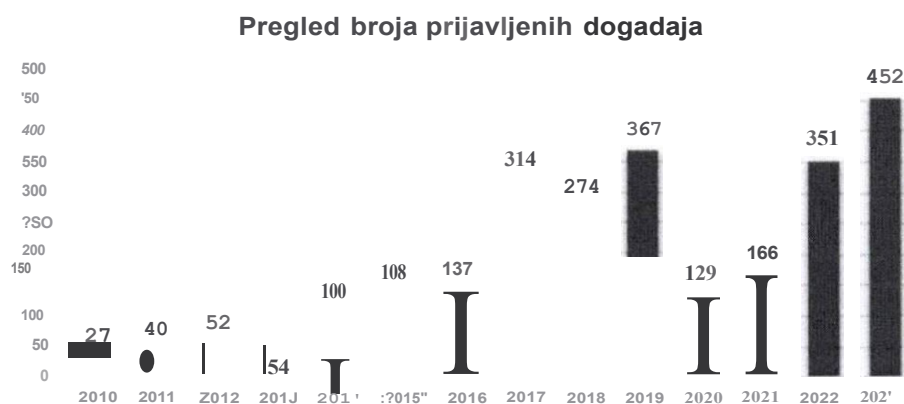
ICAO definise Sistem upravljanja sigurnoscu (SMS) kao "sistemske pristup upravljanja sigurnoscu, koji ukljucuje potrebnu organizacijsku strukturu, odgovornosti, politike i postupke". Proces upravljanja sigurnosnim rizicima je bitan element tog sistema.

U skladu sa internim sistemom upravljanja sigurnoscu, u Agenciji se prikupljaju i obrađuju sve prijave o događajima koji su od znacaja za sigurnost vazdusnog saobracaja. Trend događaja se analizira od strane SRG, a rezultati i predlozi daljih mjera se dostavljaju SRB. Izvjestaj o događajima se takode dostavlja SRB.

Svaka prijava se analizira u cilju identifikacije opasnosti, procjene rizika i definisanja mjera za umanj enje rizika, ukoliko je primjenljivo, a prikupljeni podaci se prate radi definisanja indikatora sigurnosti (*safety indicator*) i ciljeva sigurnosti (*safety target*), kao vaznih elemenata Nacionalnog programa sigurnosti vazdusnog saobracaja.

Tokom 2023. godine Agencija je odrzavala redovne sastanke SRG i SRB u cilju analize izvjestaja o sigurnosti, pracenja performansi sigurnosti, definisanja prioriteta i osiguravanja sprovođenja aktivnosti za kontrolu i umanj enje rizika.

Ukupan broj događaja od znacaja za sigurnost vazdusnog saobracaja, prijavljenih Agenciji u toku 2023. godine na teritoriji Crne Gore, kao i u inostranstvu u kojima su ucestvovali vazduhoplovi registrovani u Crnoj Gori, je 452. Nastavlja se trend rasta prijavljivanja događaja od znacaja za sigurnost, sto se jasno vidi sa sljedece slike.

Stika 2 - Broj prijavljenih događaja po godinama

Svaki pojedinačni događaj se obrađuje i analizira a, u zavisnosti od ozbiljnosti događaja, pokrecu se i druge aktivnosti.

U skladu sa preporukama iz *Prirucnika sistema upravljanje sigurnoscu u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo (SMS-MAN-001)* i operativnim potrebama procijenjenim na osnovu prepoznatih rizika, u 2023. godini SRB se sastao tri puta. Na sjednicama SRB razmatrana su i analizirana aktuelna pitanja iz oblasti sigurnosti. Na tri odrzane sjednice SRB donijeta su ukupno cetiri zakljucka.

Takode, u skladu sa preporukama iz *Prirucnika sistema upravljanja sigurnoscu u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo (SMS-MAN-001)* i operativnim potrebama procijenjenim na osnovu prepoznatih rizika, u 2023. godini SRG se sastao dva puta. Na sastancima SRG razmatrana su i analizirana aktuelna pitanja iz oblasti sigurnosti. Na dva odrzana sastanka SRG-a donijeto je ukupno sest zakljucka.

U skladu sa zahtjevima koji uređuju sistem upravljanja nadležnih tijela (ARx zahtjevi), Agencija je uspostavila proces identifikacije i kontrole internih rizika koji bi mogli uticati na sposobnosti Agencije u sprovođenju aktivnosti nadzora. Sve identifikovane opasnosti se sistemski i proaktivno analiziraju kroz Bazu opasnosti i rizika Agencije (tzv. *Hazard Log*) uzimajući u obzir ljudske faktore i organizacionu strukturu Agencije, ključne procese, interne i eksterne procese, saradnju, promjene itd.

Predstavници Agencije su tokom 2023. godine aktivno ucestvovali u radu ICAO RASG tijela (EASPG) i EASA SM TeB tijela i SPN tijela. Nastavljena je i tokom 2023. godine praksa kontinuirane razmjene informacija o sigurnosti sa EASA-om i ostalim drzavama clanicama, kako bi se omogucila adekvatna analiza podataka o sigurnosti na evropskom nivou. Za iste potrebe komuniciralo se i sa predstavnicima ICAO EUR NAT kancelarije.

Promocija sigurnosti kod vazduhoplovnih subjekata

Promocija sigurnosti je jedna od cetiri osnovne komponente sistema upravljanja sigurnoscu (SMS). Kroz promociju pozitivnih primjera iz prakse i razmjenu sigurnosnih informacija kod svih ucesnika podize se i sveukupan nivo svijesti i sigurnosti. Na ovaj nacin se stvara pozitivna sigurnosna kultura.

Agencija je, kroz komunikaciju sa vazduhoplovnim subjektima, aktivno ucestvovala u promovisanju sigurnog vracanja na uobicajene nivoe saobracaja, vodeci racuna da je doslo do gubitka stecenih vjestina usljed smanjenog obima radova u svim oblastima tokom perioda od 2020-2022. Treba napomenuti i da je tokom 2022-2023. godine, zbog sukoba u Ukrajini, doslo do novog, uglavnom regionalnog smanjenja obima saobracaja. Kada je Crna Gora u pitanju, doslo je do prekida saobracaja iz pojedinih drzava iz kojih je u normalnim okolnostima dolazio veliki broj putnika, sto se negativno odrazilo na poslovanje aerodroma, posebno Aerodroma Tivat.

Agencija je koristila mogucnosti elektronske komunikacije i kroz tzv. Safety info e-mail upoznavala predstavnike vazduhoplovnih subjekata sa svim bitnim i korisnim informacijama i promotivnim aktivnostima koje poticu od relevantnih medunarodnih izvora. U toku 2023. godine vazduhoplovnim subjektima su proslijedena 21 Safety info e-mail-a. Najvise informacija je proslijedeno od EASA-e, ukupno 13.

Krajem 2023. godine odrzana je radionica cija je glavna tema bila novi pravilnik o uslovima za sigurnu upotrebu sistema bespilotnih vazduhoplova, kojim je preuzeta regulativa iz oblasti dronova koja je na snazi u Evropskoj Uniji. Radionica je bila izuzetno posjecena, a pored prestavnika Agencije, svoja iskustva su podijelili strucnjaci iz zemalja okruzenja kod kojih je navedena regulativa vec na snazi.

Pored toga, u decembru 2023. godine, odrzana je radionica sa Upravom policije na temu koriscenja dronova u upravi policije, odnosno nedostataka prilikom vrsenja operacija drzavnih organa sa dronovima u CTR, nepostojanja regulatornih okvira za operacije drzavnih organa sa dronovima i nacina komunikacije i integracije u civilni vazdusni saobracaj.

Tokom 2023. godine, u cilju podizanja nivoa sigurnosti u domenu paraglajdera, Agencija je, na zahtjev ove zajednice obezbijedila cetiri meteo stanice, sto je pomenuto i u navedenim aktivnostima Sektora za sigurnost vazdusnog saobracaja. U ranijem periodu smo imali nekoliko nesreca kod kojih su znacajan faktor koji je doprinio nesreci bile vremenske prilike. Ocekuje se da ce postavljanjem i aktiviranjem ovih stanica doci do podizanja nivoa sigurnosti u ovoj oblasti.

Krajem marta 2023. godine Agencija je organizovala radionicu na temu Promocija i kultura sigurnosti - paraglajding aktivnosti. Na radionici su bili angazovani kao prezenteri piloti i instruktori sa dugogodisnjim iskustvom u oblasti paraglajdinga. Najbolji pokazatelj uspjesnosti ove radionice je cinjenica da je prvog dana, zbog velikog broja pitanja i kvalitetne diskusije, ista trajala skoro duplo duze nego sto je predvideno. Drugi dan radionice je realizovano prepakivanje rezervnih padobrana pilotima paraglajdera, kako bi odrzavali tehnicku ispravnost opreme u propisanim okvirima.

Menadzer Sistema za pracenje uskladenosti (*Compliance Monitoring Manager*)

Redovne aktivnosti Menadžera Sistema za praćenje usklađenosti tokom 2023. godine obuhvatale su praćenje stanja ažurnosti internih priručnika i procedura Agencije koji su dio Sistema upravljanja Agencije, kao i usaglasavanje svih internih priručnika u odnosu na prihvacene standarde, praćenje usklađenosti za zakonskim okvirom eksternih i internih akata koje izdaje/donosi Agencija a koji podliježu internim procedurama saglasnosti Agencije, kao i procjena usklađenosti radnih procesa Agencije kroz interne nadzore za praćenje usklađenosti u odnosu na regulatorne zahtjeve, međunarodne standarde i interne akte i procedure. Ove aktivnosti su u 2023. godini najavile puni zamah, koji će se posebno intenzivirati u 2024. godini.

Dodatne aktivnosti Menadžera sistema za praćenje usklađenosti su donošenje, praćenje i realizacije Plana inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vezduhoplovstvo, koji pokriva sve oblasti u kojima Agencija vrši nadzore eksternih subjekata u skladu sa zakonskim obavezama. Planiranje nadzora obuhvata vrstu aktivnosti, subjekat nadzora, regulatorne zahtjeve čija se ispunjenost provjerava, broj aktivnosti u sklopu kojih se sprovodi nadzor iii inspekcija, planirano prosjecno trajanje aktivnosti po inspektoru, koje uključuje pripremu aktivnosti, sprovođenje aktivnosti, administrativne poslove prije i poslije sprovođenja aktivnosti, koje se ticu analiza neusaglasenosti i pripreme izvještaja.

U toku 2023. godine su podnijete brojne inicijative za izmjenu internih procedura u cilju unapređenja procesa rada.

Sprovođenje internih nadzora u cilju identifikacije eventualnih neusklađenosti, analiza njihovih uzroka, analiza i eventualno prihvatanje ili odbijanje korektivnih mjera predloženih od subjekta nadzora za njihovo otklanjanje, kao i verifikacija efikasnosti prihvaćenih korektivnih mjera bitna su aktivnost Sistema za praćenje usklađenosti. Plan za praćenje usklađenosti polazi od činjenice da sve oblasti pokrivene Osnovnom uredbom br. 2018/1139 i pravilima implementacije koja iz nje proizilaze, a koja su na snazi u Crnoj Gori i moraju biti predmet sistematske i organizovane provjere od strane Sistema za praćenje usklađenosti.

Referat za vazduhoplovnu medicinu

Referat za vazduhoplovnu medicinu je u 2023. godini imao brojne aktivnosti u oblasti svoje nadležnosti.

U 2023. godini izradena su i azurirana sljedeći akti iz nadležnosti Referata:

- Uputstvo za vazduhoplovno-medicinske ispitivace AME, na osnovu Pravilnika o dozvolama i organizacijama za osposobljavanje kontrolora letenja („Sluzbeni list CG”, br. 29/16, 88/17 i 107/21) i Pravilnika o posadi vazduhoplova („Sluzbeni list CG”, br. 8/13, 23/14, 27/15, 15/17, 81/18, 46/19, 33/21, 128/21 i 110/22),
- Prirucnik za rad Referata za vazduhoplovnu medicinu, na osnovu Statuta Agencije za civilno vazduhoplovstvo i Zakona o vazдушnom saobraćaju („Sluzbeni list CG”, br. 30/12, 30/17 i 82/20),
- Program obuke iz vazduhoplovne medicine po kome Referat za vazduhoplovnu medicinu vrši poslove obuke, na osnovu vazeće regulative, Pravilnika o dozvolama i organizacijama za osposobljavanje kontrolora letenja („Sluzbeni list CG”, br. 29/16, 88/17 i 107/21) i Pravilnika o posadi vazduhoplova („Sluzbeni list CG”, br. 8/13, 23/14, 27/15, 15/17, 81/18, 46/19, 33/21, 128/21 i 110/22).
- Uputstvo za ljekare za donosenje ocjene sposobnosti osoblja spasilacko-vatrogasne sluzbe na aerodroma, na osnovu Pravilnika o zahtjevima i administrativnim

procedurama koje se odnose na aerodrome („Sluzbeni list CG”, br. 39/18, 55/21 i 109/23).

Jedan od zahtjeva Pravilnika o posadi vazduhoplova je da ovlašćeni ljekari specijalisti, medicinski ispitivaci, AME-i, kontinuirano unapređuju znanje iz vazduhoplovne medicine. Referat za vazduhoplovnu medicinu je organizovao i sproveo Kurs za obnovu znanja za specijaliste vazduhoplovne medicine, ovlašćene za obavljanje poslova medicinskih pregleda, analiza i ocjenjivanja zdravstvenog stanja vazduhoplovnog osoblja (*AME, Aero-Medical Examiner*), nakon čega je izdato Uvjerenje o završenom kursu za obnovu znanja iz vazduhoplovne medicine po odobrenom Programu obuke iz vazduhoplovne medicine.

U 2023. godini, u skladu sa Planom nadzora za 2023. godinu, vršen je kontinuirani nadzor nad radom vazduhoplovno-medicinskog centra (*Aero-Medical Center - AeMC*), kao i kontinuirani nadzor nad radom ljekara specijalista, ovlašćenih vazduhoplovno-medicinskih ispitivaca (*Aero-Medical Examiner - AME*), koji su odgovorni za donosenje ocjene sposobnosti vazduhoplovnog i drugog stručnog osoblja.

Nastavljena je stalna stručna komunikacija sa ovlašćenim vazduhoplovno-medicinskim ispitivacima, kao i konsultacije sa ljekarima specijalistima vazduhoplovno-medicinskog centra koji su uključeni u vršenje medicinskih pregleda vazduhoplovnog osoblja.

Obavljena je analiza rizika u sprovođenju regulative od strane vazduhoplovno-medicinskog centra i ovlašćenih ljekara za ocjenjivanje zdravstvene sposobnosti vazduhoplovnog osoblja i na osnovu nje je napravljen plan nadzora subjekata za sljedeću godinu.

Kontinuirano se sprovodilo azuriranje medicinske dokumentacije sa ljekarskih pregleda i pretraga. Medicinska dokumentacija je pod rezimom medicinske povjerljivosti i zaštite ličnih podataka po EU Uputstvu br. 95/46, Zakonu o zaštiti podataka o ličnosti („Sluzbeni list CG”, br. 79/08, 70/09, 44/12 i 22/17) i Pravilniku o načinu označavanja i zaštite posebne kategorije ličnih podataka („Sluzbeni list CG”, br. 11/11) redovno dostavljana Referatu za vazduhoplovnu medicinu, gdje se vrši arhiviranje i čuvanje medicinske dokumentacije na odgovarajući način i u propisanom vremenskom periodu.

Redovno su obavljene aktivnosti vođenja Registra vazduhoplovnog osoblja, upisivanja ličnih podataka i određivanja broja neophodnog za izdavanje sertifikata o zdravstvenoj sposobnosti i dozvole o stručnoj osposobljenosti vazduhoplovnom osoblju.

Referat za vazduhoplovnu medicinu je redovno obavljao poslove na izdavanju ljekarskih uvjerenja i potvrda o zdravstvenoj sposobnosti vazduhoplovnom i ostalom stručnom osoblju.

Nastavljena je stalna komunikacija i savjetovanje sa vazduhoplovnim osobljem, pomoćnim vazduhoplovnim i ostalim stručnim osobljem u cilju poboljšanja zdravlja i kvaliteta populacije. Organizovani su sastanci i konsultacije sa strankama.

Redovno je obavljana komunikacija sa vazduhoplovnim subjektima čije osoblje mora da ispuni vazduhoplovno-medicinske zahtjeve za dobijanje ljekarskog uvjerenja i potvrde o zdravstvenoj sposobnosti.

Referat za vazduhoplovnu medicinu je izdavao obavještenja kandidatima koji su predali zahtjev za ocjenu sposobnosti, kao i njihovim poslodavcima ako je tako propisano regulativom, o dobijenoj ocjeni zdravstvene sposobnosti. Ova obavještenja se izdaju u slučaju kada kandidati ne ispunjavaju medicinske zahtjeve za traženi kriterijum zdravstvene sposobnosti i uvijek sadrže uputstva kandidatima o njihovim pravima i obavezama.

Redovno su vođeni postupci ponovljenih, vanrednih i drugostepenih pregleda u slučajevima kada kandidati za izdavanje ljekarskih uvjerenja ili potvrda o zdravstvenoj sposobnosti ne ispunjavaju sve propisane uslove.

Nastavljena je redovna komunikacija i saradnja sa ljekarima specijalistima koji učestvuju u spovodenju drugostepenog medicinskog pregleda vazduhoplovnog osoblja.

Referat za vazduhoplovnu medicinu redovno obavlja multisektorsku saradnju u okviru ACV-a, posebno sa Sektorom za sigurnost vazdušnog saobraćaja i Sektorom za sigurnost vazdušne plovidbe.

Nastavljena je saradnja sa Komisijom za istraživanje uzroka nesreća i ozbiljnih nezgoda u vazduhoplovstvu, uz postovanje principa tajnosti ličnih podataka.

Takođe, nastavljena je saradnja i razmjena iskustava sa kolegama iz regiona i EU, posebno saradnja koja se, na propisani način, obavlja sa kancelarijama evropskih nacionalnih vlasti za vazduhoplovnu medicinu u cilju dostavljanja medicinske dokumentacije, kao i priznavanja evropskih ljekarskih uvjerenja na osnovu pristigle medicinske dokumentacije (*SOU Transfer*).

ACV je, kao predstavnik Crne Gore, član Sporazuma o saradnji u vezi sa prevencijom i upravljanjem događajima u vazdušnom saobraćaju vezanim za javno zdravlje, (*CAPSCA, The Collaborative Arrangement for the Prevention and Management of Public Health Events in Civil Aviation*), organizacije ICAO-a (*International Civil Aviation Organization*), od 2017. godine. Kao *focal point* ove organizacije, Referat za vazduhoplovnu medicinu redovno saraduje i dobija informacije iz oblasti događaja u javnom zdravlju citave planete koji mogu da uticu na vazduhoplovstvo.

Kao član radne grupe za granicne prelaze, po Riješenju ministra zdravlja o formiranju radnih grupa za izradu Nacionalnog akcionog plana za zdravstvenu sigurnost, Referat za vazduhoplovnu medicinu je nastavio multisektorske konsultacije i aktivno učestvovanje u izradi navedenog akta. Cilj je razvijanje kapaciteta države za realizaciju obaveza definisanih Medunarodnim zdravstvenim pravilnikom (*International Health Regulations, /HR*) koji je ključni instrument za upravljanje u vanrednim zdravstvenim situacijama, uključujući epidemije bolesti, prirodne katastrofe i ekološke krize.

Referat za vazduhoplovnu medicinu je sa kolegama iz Instituta za javno zdravlje, predstavnicima Svjetske zdravstvene organizacije u Crnoj Gori i kolegama iz Robert Koch Instituta iz Berlina, prisustvovao sastanku pod nazivom Medunarodni zdravstveni pravilnik, ključni kapaciteti i ulazne tačke "*HR core capacities and Points of Entry*", gdje je, između ostalog, predstavljen tehnički savjet SZO za upravljanje događajima u vazdušnom saobraćaju: „Priručnik za upravljanje događajima javnog zdravlja u vazdušnom saobraćaju, *WHO Technical Advice for Event Management in Air Transport: "Handbook for the Management of Public Health Events in Air Transport"* (WHO, 2016).

U saradnji sa predstavnicima Kancelarije Svjetske zdravstvene organizacije u Crnoj Gori, Referat za vazduhoplovnu medicinu je dao svoj doprinos pri posjeti ekspertskog tima SZO u okviru Projekta planiranja i uspostavljanja Operativnog centra za upravljanje javno-zdravstvenim vanrednim situacijama u zemlji, kojeg, uz finansijsku podršku EU, implementira Kancelarija Svjetske zdravstvene organizacije u Crnoj Gori u saradnji sa Ministarstvom zdravlja Crne Gore. Tom prilikom je razgovarano o procjeni zdravstvenog informacionog sistema, što je preduslov za razvijanje informacionog sistema kao podrške budućem Operativnom centru za upravljanje javno-zdravstvenim vanrednim situacijama u zemlji.

Oslanjajući se na pauke iz nedavnih epidemija i pandemija, SZO je na globalnom virtualnom sastanku, kame je prisustvovao Referat za vazduhoplovnu medicinu, aprila 2023. pokrenula „PRET- *Preparedness and Resilience for Emerging Threats*, Pripremljenost i atparnost na nave pretnje“. PRET amagucava integrisanu spremnost za pandemiju i planiranje adgavara, a primjenjuje se sirom svijeta kroz regionalne i nacionalne radionice i simulacione vježbe.

Referat za vazduhoplovnu medicinu je član i aktivna prati djesavanja Evropskog udruženja vazduhoplovne i svemirske medicine (*European Society of Aerospace Medicine ESAM*). 2023. godine je učestvovao u izboru predsjednika ovog udruženja (*Election for President of the European Society of Aerospace Medicine*).

Zahtjev Pravilnika a pasadi vazduhoplova je da ljekari specijalisti, medicinski procjenjivaci nacionalnih vazduhoplovnih vlasti (*MA, Medical Assessors*) kontinuirano unapreduju znanje iz vazduhoplovne medicine. U 2023. godini Referat za vazduhoplovnu medicinu prisustvovao je Obuci obnavljanja znanja iz vazduhoplovne medicine (*AME Refresher training*), kaji je održan u Beogradu i u Zagrebu.

Referat za vazduhoplovnu medicinu redovno prisustvuje sastancima medicinskih stručnjaka (*MEG, Medical Expert Group*), kaji se održavaju dva puta godišnje u Agenciji Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja, (*European Union Aviation Safety Agency- EASA*), u Kelnu.

Referat za vazduhoplovnu medicinu je prisustvovao prvom Simpozijumu medicinskih procjenjivaca evropskih nacionalnih vazduhoplovnih vlasti (*Medical Assessors Symposium*) kaji je održan u EASA-i, u Kelnu, septembra 2023. Sljedećeg dana je održan sastanak Evropskog savjeta vazduhoplovna medicinskih procjenjivaca (*European Aviation Medical Assessors Council*), EAMAC sastanak, gdje je domaćin bilo Njemačko vojno vazduhoplovstvo (*German Air Force*).

Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja, EASA, je oktobra 2023. godine objavila Misljenje br. 5/2023. kaje je predstavila Komitetu kako bi bila usvojeno u Regulativu, pa su a avim temama razvijene važne diskusije sa kolegama vazduhoplovna-medicinskim ispitivacima (*AME, Aero-Medical Examiners*), kaa i takom sastanaka MEG-a (*Medical Expert Group*) a implementaciji nave regulative.

Referat za vazduhoplovnu medicinu je redovno prisustvovao obukama u organizaciji ACV-a, između ostalih i radionici za sve zaposlene u Agenciji na temu: Kako prepoznati i spriječiti mobing.

Odjeljenje za bezbjednost i olaksice

U Odjeljenju za bezbjednost i olaksice, u dijelu regulatornih aktivnosti u 2023. godini, Agencija je, u skladu sa Zakonom o vazдушnom saobraćaju, razmotrila i dala saglasnost na programe bezbjednosti subjekata na koje se odnosi Nacionalni program bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva. U Tabeli 3 su prikazani subjekti na čije je programe bezbjednosti Agencija dala saglasnost u 2023. godini i datumi davanja tih saglasnosti.

Aerodrom Tivat - Izdanje 4, Revizija 5	09.06.2023. god.
ToMontenegro - Izdanje 2, Revizija 3	12.06.2023. god.
Aerodrom Podgorica - Izdanje 4, Revizija 6	23.06.2023. god.
SMATSA, Program za Crnu Goru, verzija 7	11.09.2023. god.
ToMontenegro - Izdanje 2, Revizija 4	05.12.2023. god.

Tabela 4 - Programi bezbjednosti u 2023. godini

Pored ovih programa, Agencija je dala saglasnost AD Aerodromi CG na Program bezbjednosti regulisanog agenta, Izdanje 3, dana 15.09.2023. godine i na Program obuke iz domena bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva, Izdanje 3, takode 15.09.2023. godine.

Tokom 2023. godine Agencija je učestvovala u pripremi, i je u potpunosti pripremila, osam materijala za razmatranje, na četiri sjednice Nacionalnog odbora za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva.

Agencija je pripremila i Izmjene Nacionalnog programa za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva (Izdanje 4, Revizija 5), koje je Vlada usvojila dana 06.04.2023. godine.

Nadzorne aktivnosti

U dijelu nadzornih aktivnosti, Agencija je u 2023. godini izvršila 2 audita, 29 inspekcija i 10 testova iz oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva, dok su u 2022. godini sprovedena 2 audita, 31 inspekcija i 11 testova iz oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva.

Predmet kontrole su bili operator aerodroma (Aerodrom Podgorica i Aerodrom Tivat), To Montenegro, Uprava policije, pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi (SMATSA) i strani vazdušni prevozioci (Turksih Airlines, Easy Jet, Jet 2 i Pegasus Airlines).

Inspektori Agencije su proveli ukupno 198 dana u nadzornim aktivnostima, dok je taj broj u 2022. godini iznosio 176 dana (u što se ne računa vrijeme pripreme, kao ni vrijeme pisanja izvještaja), take da je povećanje dana provedenih u nadzoru u odnosu na godinu dana ranije iznosilo oko 12,5%.

U skladu sa preporukama Evropske komisije iz 2014. godine, vodi se evidencija o ukupnom broju dana provedenih u nadzorima. U periodu od 2014. do 2022. godine (računajući i te godine, dakle za period od devet godina) inspektori Agencije su u prosjeku proveli 137,8 dana u nadzorima godišnje, tako da je broj dana provedenih u nadzoru u 2023. godini bio za oko 41% veći u odnosu na ovaj prosjek.

Broj nadzora, kao i broj dana provedenih u nadzorima, je prvi put poslije COVID krize značajno povećan u 2022. godini kada je bilo 176 dana provedenih u nadzoru, dok je u 2023. godini nastavljen trend rasta.

Nadzorne aktivnosti vršila su 4 lica (2 inspektora, 1 nadzornik i 1 savjetnik koji ima ovlaštenje za obavljanje nadzornih aktivnosti).

U 2023. godini su suspendovana tri sertifikata KO kontrolorima na aerodromima, od čega jedan za kontrolu rucnog prtljaga na rendgenskom uređaju, a dva za obavljanje poslova kontrole pristupa, a suspendovano je i vazenje tri obuke, odnosno izvršeno je upucivanje na ponovne obuke za tri člana kabinskog osoblja koja su vrsila kontrolu pristupa vazduhoplovu, dok je u 2022. godini suspendovano osam sertifikata KO kontrolorima, od čega sedam KO kontrolorima za kontrolu rucnog prtljaga na rendgenskom uređaju, dok je jednom KO kontroloru suspendovan sertifikat za vršenje kontrole pristupa.

Agencija je 2023. godine sproveda do sada najveći broj nadzornih aktivnosti sa brojem aktivnih dana provedenih na terenu.

Operator aerodroma

Aerodrom Podgorica

Nad radom operatora aerodroma, na Aerodromu Podgorica, tokom 2023. godine izvršeno je šest inspekcija i to u januaru (1), februaru (1), martu (2), junu (1) i oktobru (1).

Oodatno, pored inspekcija, u avgustu 2023. godine izvršen je i audit ovog aerodroma, što podrazumijeva nadzor nad primjenom svih mjera bezbjednosti koje se primjenjuju na aerodromu.

Od sprovedenih šest inspekcija dvije su bile redovne - realizovane u januaru i martu mjesecu, dok su ostale inspekcije bile ponovne inspekcije, čiji cilj je praćenje korektivnih aktivnosti u cilju otklanjanja utvrđenih nedostataka.

Osim audita i inspekcija na Aerodromu Podgorica su izvršena i četiri tajna testa u oblasti vršenja kontrole pristupa (2), KO kontrole osoblja (1) i KO kontrole putnika (1).

Aerodrom Tivat

U toku 2023. godine nad radom operatora aerodroma na Aerodromu Tivat izvršeno je sedam inspekcija i jedan audit.

Takode, pored inspekcija, u julu je izvršen i audit ovog aerodroma, što podrazumijeva nadzor nad primjenom svih mjera bezbjednosti koje se primjenjuju na aerodromu.

Inspekcije su izvršene na način što su dvije inspekcije bile redovne (u aprilu i maju), dok su četiri inspekcije sprovedene s ciljem praćenja realizacije korektivnih mjera, odnosno verifikacije da li su utvrđeni nedostaci otklonjeni, a realizovane su u junu (1), avgustu (2) i oktobru (1). Jedna inspekcija je urađena po zahtjevu operatora aerodroma zbog otvaranje Terminala 2, u junu.

Osim audita i inspekcija izvršena su i tri tajna testa na Aerodromu Tivat u oblasti vršenja kontrole pristupa (1), KO kontrole osoblja (1) i KO kontrole putnika (1).

Vazdusni prevozioci

ToMontenegro

Rad ToMontenegra u oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva kontrolisan je kroz tri inspekcije, izvršene u februaru, martu i avgustu (vanredna inspekcija) 2023. godine.

Oodatno, rad ToMontenegra provjeravan je i tokom vršenja audita aerodroma u Podgorici i Tivtu.

U junu, odnosno julu, izvršena su dva tajna testa koji su se odnosila na zaštitu vazduhoplova, koji je u operativnoj upotrebi. Jedan test je urađen na Aerodromu Podgorica, a drugi na Aerodromu Tivat.

Ostali vazdusni prevozioci

Tokom 2023. godine izvršeno je osam inspekcija kod stranih vazдушnih prevoznika, u dijelu vršenja bezbjednog pregleda vazduhoplova prije leta. Kontrolisane su posade sljedećih avio-kompanija: Turkish Airlines (maj 2023. godine), Easy Jet Uul i avgust 2023. godine), Jet 2 Uedna inspekcija u julu i dvije u avgustu mjesecu) i Pegasus Airlines (avgust i septembar 2023. godine).

Uprava policije

U 2023. godine izvršena je jedna inspekcije prema Upravi policije na Aerodromu Tivat.

Prui.alac usluga u vazdusnoj plovidbi

U 2023. godini sprovedena je jedna inspekcija nad radom SMATSA-e u dijelu bezbjednosti. Inspekcija je izvršena u avgustu.

Ketering kompanije i snabdievaci vazduhoplova

Tokom 2023. godine nijesu vršene posebne inspekcije prema ketering kompanijama. Na Aerodromu Podgorica postoji jedna kompanija koja vrši usluge keteringa i iste pruža korisnicima generalne avijacije, ali je za isporuku keteringa zadužen operator aerodroma. Tokom audita Aerodroma Podgorica izvršenog u avgustu vršena je kontrola dostavljanja ovih zaliha na vazduhoplove.

Na Aerodromu Tivat nema isporuka ketering kompanija.

Kompanija ToMontenegro je uvela isporuke keteringa na svoje vazduhoplove, shodno odobrenom programu bezbjednosti, ali se sve ove zalihe kontrolisu od strane operatora aerodroma, što je provjeravano tokom vršenja audita Aerodroma Tivat u julu mjesecu i Aerodroma Podgorica u avgustu mjesecu.

Bezbjednost tereta i paste

U oktobru 2020. godine preduzeće „Tara Aerospace“ je izgubilo status poznatog posiljaoca. Osim ove kompanije jedino Aerodromi CG imaju status regulisanog agenta koji se odnosi na bezbjednost karga.

Mjere koje se primjenjuju u bezbjednosti tereta i poste na aerodromima u Podgorici i Tivtu kontrolisane su tokom audita koji su sprovedeni u julu i avgustu 2023. godine.

Sertifikacija KO kontrolora i osoblja koje vrši nadzor i patroliranje

Odjeljenje za bezbjednost je tokom 2023. godine nastavilo sa vršenjem sertifikacije KO kontrolora i osoblja koje vrši poslove kontrole pristupa, nadzora i patroliranja, na način utvrđen Nacionalnim programom bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva i internim odlukama Agencije.

Ukupno je organizovano cetrdeset ciklusa ciklusa polaganja kandidata, što je povecanje za 25% u odnosu na broj polaganja u 2022. godini, kada ih je bilo 32.

Svi kandidati za KO kontrolore polagali su teorijski i prakticni dio ispita, a jedan dio KD kontrolora i test interpretacije rendgenske slike. Ukupno je izdato 215 sertifikata, od cega 124 sertifikata za obavljanje poslova kontrole pristupa, nadzora i patroliranja i 91 sertifikat za KO kontrolore.

Sertifikati izdati KO kontrolorima odnose se na rucni pregled lica (12), rad na rendgenskom uređaju za kontrolu rucnog prtljaga (6), rad na rendgenskom uređaju za kontrolu rucnog prtljaga i rucni pregled lica (17), rad na rendgenskom i EDS uređaju za kontrolu odvojenog

prtljaga (22), rad na rendgenskom uređaju za kargo i postu (8), kontrolu vozila (6) i za rukovođenje i nadzor tima KO kontrolora (20).

Procjene rizika za aerodrome Podgorica i Tivat

U skladu sa međunarodnom i nacionalnom regulativom, nastavljeno je vršenje procjene rizika za oba međunarodna aerodroma u Crnoj Gori. Procjene rizika vrši posebna komisija, na čijem čelu se nalazi predstavnik Agencije. Ove procjene se vrše u skladu sa metodologijom ICAO-a i ECAC-a i rade se na godišnjoj osnovi. Procjene je usvojio Nacionalni odbor za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva.

Prekršajni nalozi i druge kazne

Inspektori Agencije izrekli su 16 prekršajnih naloga, od čega 14 u iznosu od 300 eura i dva u iznosu od 150 eura. Vecina prekršaja se odnosila na pokusaje unosenja zabranjenih predmeta u bezbjednosno-zasticenu zonu, odnosno vazduhoplov, na Aerodromu Podgorica, od strane putnika (12), dok je u dva slučaja registrovano narušavanje sterilnosti bezbjednosno-zasticene zone Aerodroma Podgorica. U dva slučaja kaznjeni su KO kontrolori na Aerodromu Podgorica, sa po 150 eura - u jednom slučaju zbog neprepoznavanja zabranjenog predmeta u ručnom prtljagu, a u drugom zbog propustanja lica bez kontrole u bezbjednosno-zasticenu zonu Aerodroma Podgorica.

U dvanaest slučajeva razlog kaznjavanja putnika je bila municija pronađena na punktu za KO kontrolu putnika i ručnog prtljaga ili punktu za KO kontrolu odvojenog prtljaga Aerodroma Podgorica. Svi zabranjeni predmeti su oduzeti i predati Granicnoj policiji.

Prekršajni nalozi su izdati u aprilu (1), maju (5), julu (1), avgustu (4), septembru (2), oktobru (1), novembru (1) i decembru (1) 2023. godine.

U 2022. godini je izdato 5 prekršajnih naloga, dok je u 2021. godini izdato 7 naloga, a u 2020. godini i 2019. godini su izdata po tri prekršajna naloga. Povećanje prekršajnih naloga je rezultat uvođenja pripravnosti za inspektore bezbjednosti.

Obuke zaposlenih i međunarodne aktivnosti

U septembru 2023. godine, tačnije od 19. do 29.09.2023. godine, sproveden je ICAO audit iz oblasti bezbjednosti. Rezultati ovog audita su pokazali visok nivo usaglasenosti crnogorskog sistema bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva sa standardima ICAO-a. U manjem dijelu u kojima su utvrđena određena odstupanja, pripremljen je i dostavljen korektivni akcioni plan, a kojim je planirano da se tokom 2024. godine izvrši otklanjanje svih utvrđenih nedostataka. Poteskoce u tom cilju odnose se na nedostatke koje su utvrđeni zbog neusaglasenosti evropskih regulativa i standarda i preporuka ICAO iz ove oblasti, pa će biti potrebno obaviti i dodatne konsultacije sa Evropskom komisijom i ECAC-om po ovim pitanjima.

Tri inspektora Odjeljenja za bezbjednost, zajedno sa inspektorima Evropske komisije, izvršili su i procjenu aerodroma u Becu, a u sklopu aktivnosti Jedne bezbjednosne kontrole, uspostavljene od 29.02.2016. godine između EU i Crne Gore.

Odjeljenje za bezbjednost je nastavilo sa učesćem u radu ECAC Security Forumu na način što je tokom 2023. godine učestvovalo u radu jednog sastanka, putem on-line konferencije.

Jedan zaposleni u Odjeljenju za bezbjednost i olaksice u 2023. godini je završio ECAC Best Practice for National Auditor, nivo 1, jedan zaposleni je završio ECAC Best Practice for National Auditor, nivo 2, dok je jedan zaposleni završio specijalizovanu obuku-modul prepoznavanja rendgenskih slika (instruktorski nivo) u ICAO centru u Francuskoj.

Jedan zaposleni je kao međunarodni auditor vrsio audit aerodroma u Cluj-Napoci za potrebe Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva u martu 2023. godine.

VII MEE>UNARODNA SARADNJA

U toku 2023. godine na planu međunarodne saradnje Agencija je imala svoje redovne aktivnosti, koje se odnose na komunikaciju sa međunarodnim vazduhoplovnim institucijama, kao i na bilateralnu i multilateralnu saradnju. Nastojali smo intenzivirati saradnju sa ključnim adresama:

- Evropskom unijom, u oblasti vazdusnog saobracaja,
- medunarodnim vazduhoplovnim organizacijama (/CAO, EASA, ECAC, EUROCONTROL),
- bilateralnu i multilateralnu saradnju.

a) Saradnja sa Evropskom unijom u oblasti vazdusnog saobraćaja

Pravni osnov za integraciju Crne Gore u Evropsku uniju u oblasti vazdušnog saobraćaja predstavlja ECAA Sporazum (Multilateralni sporazum između Evropske zajednice i njenih država članica i Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Republike Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja).

Sporazum predviđa potpuno usaglasavanje domaćih propisa sa propisima Evropske unije u oblastima vazduhoplovne sigurnosti, bezbjednosti, upravljanja vazдушnim saobraćajem, rukovođenja aerodromima, zaštite prava putnika i drugih korisnika usluga u vazдушnom saobraćaju, liberalizacije vazduhoplovnog tržišta, zabrane državne pomoći i zaštite životne sredine.

Tek nakon 11 godina od njegovog potpisivanja, ECAA Sporazum je ratifikovan od strane svih država članica EU i od strane depozitara, tako da je formalno stupio na snagu 01.12.2017. godine.

Da bi Crna Gora uzivala u benefitima ovog Sporazuma u obavezi je da ispuni sve zahtjeve iz Protokola VII ovog Sporazuma, kroz dvije tranzicione faze.

U međuvremenu, tačnije - u avgustu 2019. godine, novi azurirani Aneks 1 je i zvanično objavljen u Službenom listu Evropske unije donosenjem Odluke br. 1/2019 ECAA Zajednickog komiteta od 31. jula 2019. godine kojom se zamjenjuje Aneks I ECAA Sporazuma o pravilima koja se primjenjuju na civilno vazduhoplovstvo [2019/1343] (*DECISION No 1/2019 of 31 July 2019 replacing Annex I to the ECAA Agreement on the rules applicable to civil aviation - OJL211/4 of 12.08.2019*).

Obaveza Crne Gore je da transponuje ovaj akt u nacionalno zakonodavstvo. Predlog zakona o potvrđivanju izmjena Multilateralnog sporazuma između Evropske zajednice i njenih država članica o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja (ECAA Sporazum) je u oktobru 2021. godine prodao Vladinu proceduru. Kako je u međuvremenu izabrana nova Vlada, povučeni su svi propisi iz Skupštine i vraćeni u Vladinu proceduru. Vlada je u oktobru 2022. godine opet usvojila izmjene ECAA i proslijedila ga Skupštini na usvajanje.

Posljednja neposredna kontrola eksperata Evropske komisije (EK) u cilju identifikacije stepena transponovanja i implementacije ECAA propisa...sprovedena je u Crnoj Gorij u

periodu 7-9. oktobar 2015. godine, kojim prilikom su bili upoznati sa svim aktivnostima sa svim do tada preduzetim aktivnostima Crne Gore u cilju konacnog ispunjenja zahtjeva iz I tranzicionog perioda ECAA Sporazuma. Izvjestaj Evropske komisije je u septembru 2016. godine dostavljen je uz konstataciju da se njime potvrđuje znacajan napredak koji je Crna Gora ostvarila u implementaciji zahtjeva ECAA Sporazuma, ne samo u odnosu na prvi tranzicioni period, vec i na drugi. U ovom smislu, naglaseno je da je postignuta potpuna usaglasenost sa zahtjevima koji se odnose na prvi tranzicioni period u svim oblastima vazduhoplovstva, uz izuzetak od nekoliko preostalih otvorenih pitanja iz oblasti ekonomskih propisa. Ovi nedostaci odnosili su se na odredbe koje se ticu preciznog definisanja slobode određivanja cijena karata i, samim tim, zastite prava potrosaca u avio prevozu i nekih od osnovnih prava za zastitu radnika, koja spadaju u domen obuhvata Zakona o radu i Zakona o zastiti na radu.

U meduvremenu je, donosenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vazdusnom saobraćaju, koji je stupio na snagu 14. avgusta 2020. godine ("Sluzbeni list CG", broj 82/20) u potpunosti otklonjen dio gore navedenih neusaglasenosti koji spada u domen odgovornosti vazdusnog saobraćaja.

S obzirom da je ranijim usvajanjem Zakona o radu („Sluzbeni list CG", broj 74/19) otklonjen kljucni dio preostalih neusaglasenosti, za ocekivati je da ce Crna Gora biti prva drzava van Evropske unije koja ce ispuniti uslove za pristupanje drugoj fazi ECAA Sporazuma.

Ovo dostignuce je nesumnjivo rezultat posvecenog rada prije svega Agencije, ali i drugih aktera iz oblasti vazdusnog saobraćaja, u ispunjavanje obaveza koje podrazumijeva ECAA sporazum.

Predstavnik Agencije, u svojstvu nacionalnog koordinatora za ECAA sporazum, u nekoliko navrata uputio poziv predstavnicima EK za pregled i verifikaciju trenutnog stanja ispunjenosti ECAA zahtjeva sa ciljem eventualnog zvanicnog zavrsetka prvog tranzicionog perioda.

Dodatno, dogovoreno je da Crna Gora bude domacin sljedeceg ECAA sastanka Zajednickog komiteta, koji ce se odrzati u Podgorici u junu 2024. godine.

b) Saradnja sa medunarodnim vazduhoplovnim organizacijama

Znacajan dio medunarodnih aktivnosti Agencije zasnovan je na clanstvu u medunarodnim organizacijama, iz razloga sto je najveći dio sistema civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori ureden u skladu sa medunarodnim konvencijama, rezolucijama, standardima i preporukama sljedecih medunarodnih organizacija:

- Medunarodna organizacija civilnog vazduhoplovstva (*International Civil Aviation Organization - ICAO*),
- Agencija Evropske unije za sigurnost vazdusnog saobraćaja (*European Union Aviation Safety Agency- EASA*),
- Evropska konferencija civilnog vazduhoplovstva (*European Civil Aviation Conference- ECAC*),
- Evropska organizacija za sigurnost vazdusne plovibde (*European Organization for the Safety of Air Navigation - EUROCONTROL*).

Direktor Agencije i zaposleni u Agenciji ucestvuju na redovnim sastancima i to: ECAC (*Directors General Meeting - DG Meeting, Security Forum, ECAC Meeting*), EUROCONTROL (*Provisional Council - PC, Enlarged Committee - EC*); EASA (EASA

Agencija je aktivno ucestvovala u EASA IPA 5 projektu, koji je završen u januaru 2023. godine, kao nastavak na prethodna cetiri realizovana projekta, finansiran od Evropske komisije a sproveden od strane EASA, koji predstavlja nadogradnju na rezultate iz prethodnih projekata kroz pružanje podrške korisnicima prilikom ispunjavanja njihovih obaveza na međunarodnom nivou, putem olaksavanja efektivnog transponovanja i implementacije pravnih tekovina EU iz oblasti vazduhoplovstva i integrisanja u sistem EU.

IPA je glavni instrument EU koji prufa finansijsku i tehnicku podrsku zemljama koje su, iii ce biti, dio prosirenja.

Sveobuhvatan cilj ovog projekta je povecavanje uskladenosti IPA korisnika sa pravnim tekovinama EU iz oblasti vazduhoplovstva i posebno povecavanje njihove sposobnosti za transponovanje. Projekat je otvoren da bi se pruzila podrška u svim oblastima sigurnosti vazdusnog saobracaja gdje se sposobnost za transponovanje i implementaciju moze unaprijediti. Cilj projekta je tretiranje potreba određene drfave iii regiona, a postignut je kroz organizovanje radionica, obuka, podrške.

U toku 2024. godine ocekuje se novi EASA IPA 6 projekat.

Agencija je sa EUROCONTROL-om potpisala Sporazuma o prufanju podrške od strane EUROCONTROL-a, za unapredenje sposobnosti Agencije za civilno vazduhoplovstvo.

Svi definisani radni paketi za Project Management Plan za 2023. godinu su uspjesno realizovani i to: WP 01 - Civil-Military/SERA; WP 02 - RPAS; WP 03 - Voice Communications; WP 04 - Cybersecurity; WP 05- Datalink; WP 06- LSSIP.

VD direktora Agencije za civilno vazduhoplovstvo, Mileta Nikolic i VD izvrasnog direktora Agencije Evropske unije za sigurnost vazdusnog saobracaja (EASA), Luc Tytgat, potpisali su 12.12.2023. godine novi Radni aranzman koji se odnosi na prikupljanje i razmjenu informacija u vezi sa sigurnoscu vazduhoplova u okviru EU programa inspekcija vazduhoplova na platformi aerodroma.

Agencija je ucesnica ovog programa jos od 2012. godine, ali se novim aranzmanom pored svih postojećih elemenata uvodi i element procjene rizika operatora vazduhoplova prilikom planiranja realizacije inspekcija na platformi. Dodatno, sticu se uslovi da Crna Gora postane ucesnica EU programa testiranja posade vazduhoplova na prisustvo alkohola u krvi.

Vazno je istaci da je potpisivanjem ove vrste aranzmana Crna Gora postala jedna od rijetkih drfava koja nije clanica EASA-e, a ucesnica je, na ovom nivou, razmjene i prikupljanja informacija u okviru EU programa inspekcija vazduhoplova na platformi aerodroma.

Aranzman predvida, kao i u proteklih vise od 10 gopdina, redovne standardizaciane provjere nacina sprovođenja programa u Crnoj Gori, sada prosirenog novim elementima, od strane EASA-e.

c) Bilateralna i multilateralna saradnja

Agencija posebnu paznju posvecuje saradnji sa drugim nadzornim organima u zemlji i inostranstvu, odnosno medunarodnoj i regionalnoj saradnji sa vazduhoplovnim vlastima drzava u regionu.

Agencija je sa svim nacionalnim nadzornim organima drzava regiona ostvarivala respektabilnu saradnju po pitanju obavljanja redovnih aktivnosti iz svoje nadleznosti. U cilju doprinosa jakanju regionalne saradnje, razmjene dokumentacije, iskustava i kadrovskih potencijala, Agencija je prethodnih godina potpisala Memorandume o razumjevanju (MoU) sa vazduhoplovnim vlastima Bosne i Hercegovine, Makedonije, Srbije, Turske, Hrvatske, Ujedinjenih Arapskih Emirata, Albanije, Madarske, Kosova, Slovenije, Bugarske, Austrije i Irske, kao i Program tehnicke saradnje sa vazduhoplovnim vlastima Francuske.

Potpisani memorandumi potvrduju kontinuitet intenzivnih aktivnosti Agencije u uspostavljanju bliskih i partnerskih odnosa izmedu vazduhoplovnih vlasti, prvenstveno u regionu ali i sire.

Memorandum o razumijevanju o medusobnoj saradnji u vazduhoplovstvu, izmedu Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije, Agencije za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore, Agencije za civilno vazduhoplovstvo Republike Severne Makedonije i Generalnog Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Turske potpisan je 16. januara 2023. godine.

Potpisivanjem ovog Memoranduma ostvaruju se zajednicki interesi koji ce se ogledati i na medunarodnom planu, prije svega u zajednickom nastupu prema medunarodnim organizacijama u civilnom vazduhoplovstvu. Ovime ce vazduhoplovne vlasti ovog dijela Evrope produbiti svoju multilateralnu saradnju sa osnovnim ciljem da se bezbjednost i sigurnost u civilnom vazduhoplovstvu regiona, podignu na najvisi moguci nivo. Potpisivanju je prisustvovao i predsjednik ECAC-a, generalni direktor civilnih vazduhoplovnih vlasti Republike Italije, Alesia Kvaranta.

Po zavrsetku internih procedura u Bosni i Hercegovini i Republici Albaniji, Memorandum o razumijevanju o medusobnoj saradnji c'.e potpisati i direktori vazduhoplovnih vlasti ovih zemalja.

Ceremonija potpisivanja Sporazuma o traganju i spasavanju u civilnom vazduhoplovstvu izmedu Crne Gore, Republike Srbije, Republike Slovenije i Republike Sjeverne Makedonije odrzana je 22. februara 2023. godine u Ohridu.

Potpisivanjem ovog medunarodnog Sporazuma omogucice se svestraniji i racionalniji pristup regionalnoj saradnji u ovoj oblasti, i unaprijedice se usaglasenost sa relevantnim ICAO standardima iz Aneksa 12 Cikaske konvencije.

Nakon potpisivanja Sporazuma, a imajući u vidu da je Crna Gora predsjedavala RASARAC komitetom (Regionalni savjetodavni odbor za traganje i spasavanje u civilnom vazduhoplovstvu) u 2022. godini, sprovedena je i formalna predaja predsjedavanja RASARAC komitetom za 2023. godinu izmedu predstavnika Agencije za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore i Agencije za civilno vazduhoplovstvo Republike Sjeverne Makedonije.

U Briselu je 28. novembra 2023, u sjedistu Eurocontrola v.d. direktora Agencije za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore, Mileta Nikolic, potpisao Memorandum o razumijevanju sa direktorom Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije, Mirjanom Cizmarov, s ciljem medusobnog priznavanja mjera bezbjednosti u vazduhoplovstvu za program "One Stop Security", kao i Protokol o nadzornim funkcijama i duznostima.

Potpisivanje Memoranduma o razumijevanju, koje je upriličeno u prisustvu generalnog direktora Eurocontrola, Raul Medina Caballero, osigurava da država Crna Gora i država Republika Srbija mogu na Aerodromu Podgorica i Aerodromu Tivat, odnosno na Aerodromu Nikola Tesla u Beogradu izuzeti od daljeg pregledanja transferne putnike i njihov ručni prtljag, predati prtljag, kao i transferni teret i postu, koji su prevezeni sa navedenih aerodroma.

U Briselu je tada potpisan i Protokol o nadzornim funkcijama i duznostima između Crne Gore i Republike Srbije, koji omogućava da se Direktorat civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije oslobodi odgovornosti u pogledu funkcija i duznosti prenijetih na Agenciju za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore. Opseg Protokola je ograničen na tipove vazduhoplova koji su upisani u registar civilnih vazduhoplova Republike Srbije i kojima upravljaju operateri čije je glavno mjesto poslovanja u Crnoj Gori.

VIII ZAKLJUCNE OCJENE

Na osnovu navedenog može se zaključiti sljedeće:

- Agencija za civilno vazduhoplovstvo uspješno funkcioniše kao nezavisni i samostalni pravni subjekt i u potpunosti izvršava poslove u skladu sa svojim nadležnostima propisanim Zakonom o vazдушnom saobraćaju, odnosno obavlja zakonom propisana javna ovlaštenja, koja su joj prenijeta Zakonom o vazдушnom saobraćaju
- Dominantno zahvaljujući aktivnostima Agencije, uz doprinos ostalih subjekata iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, sve međunarodne institucije u kontinuitetu evidentiraju stalni napredak Crne Gore u ovoj oblasti, sa konstatacijom da je u oblasti vazdušnog saobraćaja ostvaren najveći napredak u odnosu na ostale grane saobraćaja.
- Agencija će u narednom periodu, u skladu sa urađenim planskim dokumentima i u koordinaciji i saradnji sa ostalim subjektima civilnog vazduhoplovstva, nastaviti sa preduzimanjem svih mjera predviđenih zakonom i radom na dosljednoj implementaciji međunarodnih standarda, sa osnovnim ciljem podizanja sigurnosti i bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori na sto veći nivo.
- U proteklom periodu nastavljeno je kadrovsko osposobljavanje Agencije. U cilju izvršavanja zakonskih i međunarodnih obaveza Agencije, neophodno je zadržati finansijske i tehničke uslove za očuvanje i dodatnu edukaciju stručnog kadra, kao i za angazovanje novog specijalizovanog osoblja iz oblasti civilnog vazduhoplovstva.